

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

RIMA BRIČKUTĖ
Civilinės teisės studijų programa

TEMA
ABSOLIUTŪS SPRENDIMO NEGALIOJIMO PAGRINDAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Dr. Goda Ambrasaitė

Vilnius, 2005

Turinys

Įvadas	3
1.Absoliučių pirmosios instancijos teismo sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindų esmė civiliniame procese	6
1.1.Absoliučių pirmosios instancijos teismo sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindų teisinė prigimtis bei sukelti teisiniai padariniai.....	6
1.2.Šalių teisės į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme samprata.....	10
1.3.Absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų teisinio reglamentavimo kaita Lietuvoje.....	13
2.Teismo sprendimo negaliojimo pagrindų klasifikacija bei jų turinys	17
2.1. Absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai:.....	19
1.Byla išnagrinėta neteisėtose teismo sudėties.....	19
2.Teismas nusprendė dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų.....	22
3.Teismo sprendimą priėmė ne tas teisėjas, kuris nagrinėjo bylą.....	26
4.Sprendimas (nutartis) yra be motyvų (sutrumpintų motyvų).....	28
5.Byloje nėra teismo posėdžio protokolo, kai byla išnagrinėta žodinio proceso tvarka.....	31
6.Pažeistos rūšinio ar išimtinio teisingumo taisyklės.....	34
7.Pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus pareikštus reikalavimus ir bylos negalima išskirti.....	38
2.2. Santykinai absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai:.....	40
1.Byla buvo išnagrinėta, kai nebuvo nors vieno iš bylos dalyvių, kuriam nebuvo tinkamai pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką ir vietą.....	40
2.Pažeistos proceso kalbos taisyklės.....	43
3.Apeliacinės ir kasacinės instancijos teismo pareigos, byloje esant esminiams proceso pažeidimams	46
3.1.Principas – <i>tantum devolutum quantum appellatum</i> ir jo išimtys.....	47
3.2.Apeliacinės ir kasacinės instancijos teismo pareiga grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.....	50
Išvados	55
Literatūros sąrašas	57
Santrauka lietuvių kalba	67
Santrauka anglų kalba (Summary)	68

ĮVADAS

Šis magistro baigiamasis darbas „Absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai“ yra skirtas Lietuvos Civilinio proceso kodekse baigtiniu sąrašu įtvirtintų absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų kompleksinei analizei.

Kiekvienam asmeniui, manančiam, jog jo teisės ar teisėti interesai yra pažeisti, suteikiama teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos. Tam, kad teismo procesas nebūtų „žaidimas be taisyklių“, teismui tenka pareiga rūpintis, kad būtų laikomasi procesinės tvarkos. Tiek byloje dalyvaujantys asmenys privalo sąžiningai naudotis procesinio įstatymo suteiktomis priemonėmis, tiek patiems teisėjams tenka tinkamo teismo proceso laikymosi garanto vaidmuo. Juolab, kad Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas vienu iš pagrindinių civilinio proceso tikslų numato tinkamą įstatymo taikymą nagrinėjant bylas. Lietuva, ratifikuodama Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, taipogi įsipareigojo, jog civilinės bylos bus nagrinėjamos laikantis nustatytų procesinių taisyklių, kad asmens teisė į tinkamą teismo procesą būtų užtikrinama.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo **OBJEKTAS** – absoliutūs bei santykinai absoliutūs sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindai Lietuvos civilinio proceso teisėje.

Tyrimo **DALYKAS** – absoliučių bei santykinai absoliučių sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindų teisinė prigimtis, jų reglamentavimo raida Lietuvos civilinio proceso teisėje, kiekvieno Civilinio proceso kodekso 329 straipsnio 2-3 dalyje esančio pagrindo turinio charakteristika bei aukštesnės instancijos teismo pareiga tikrinti žemesnės instancijos teismo įvykdytus procesinius reikalavimus.

Baigiamojo magistrinio darbo **TIKSLAS** – remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, teisės aktais, civilinio proceso teisės mokslininkų teoriniais darbais bei kitais teisės mokslo šaltiniais išanalizuoti absoliučių bei santykinai absoliučių sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindų esmę civiliniame procese.

Šio tikslo yra siekiama sprendžiant tokius numatytus **UŽDAVINIUS** :

- atskleisti absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų reglamentavimo teisinę reikšmę.
- išanalizuoti kokias pasekmes civilinėje byloje sukelia absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai.
- atskleisti kiekvieno absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindo turinį bei išanalizuoti, kokie procesiniai principai pažeidžiami, nustačius byloje konkretų sprendimo negaliojimo pagrindą.

- atskleisti absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindo įtaką, daromą apeliacinės ar kasacinės instancijos teismo proceso eigai.

Baigiamojo darbo tikslui pasiekti pasitelkiami tiek teoriniai, tiek empiriniai **METODAI**. Analizės bei sintezės metodai, kurie tarpusavyje susiję, įgalina absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus suskaidyti į dalis, o po to vėl apjungti į visumą. Jų dėka suteikiama galimybė išanalizuoti kiekvieną pagrindą atskirai, o taip pat formuluoti absoliučių negaliojimo pagrindų sampratą, bendrąsias savybes, klasifikaciją. Analogijos metodas svarbus analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis, kai lyginamos išnagrinėtos bylos bei daromos atitinkamos išvados. Gana plačiai darbe pasitelkiamas lyginamasis istorinis metodas. Jis naudojamas siekiant atskleisti absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų skirtingą reglamentavimą, įvykusius pasikeitimus tarpukario Lietuvoje galiojusiame Civilinės teisenos įstatyme, 1964 m. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekse bei 2002 m. priimtame naujajame Civilinio proceso kodekse. Lyginamasis metodas panaudojamas siekiant pabrėžti absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų reikšmę daugelio valstybių civilinio proceso teisėje. Visame darbe naudojamas loginis, analitinis, apibendrinimo bei sisteminės analizės metodai. Ypatingai reikšmingas empirinis dokumentų analizės metodas, kuris pasitelkiamas visame darbe, nagrinėjant teismų praktiką, kuri atsispindi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtose nutartyse, analizuojant teisės aktus bei mokslines publikacijas.

TYRIMO ŠALTINIAI. Absoliučių bei santykinai absoliučių sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindų kompleksinė analizė atlikta remiantis visų pirma, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais, pateikiamais šio teismo, taip pat Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija, aiškinančia Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalį. Pagrindinis norminis tyrimo šaltinis – 2002 m. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksas. 1964 m. Civilinio proceso kodeksas bei jį keitę įstatymai analizuojami siekiant atskleisti įvykusius pokyčius absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašė. Baigiamajame darbe taip pat remtasi Lietuvos civilinio proceso teisės mokslo atstovų darbais, atsižvelgta ir į užsienio šalių teisės mokslininkų išsakytas mintis.

TEMOS AKTUALUMAS. Magistro baigiamojo darbo aktualumas pasireiškia tuo, jog pirmą kartą Lietuvos civilinio proceso teisėje absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai bei jų įtaka civiliniam procesui išnagrinėta kompleksiskai ir sistemiškai. Pradedama nuo šių pagrindų esmės, pereinant prie jų klasifikacijos bei kiekvieno pagrindo turinio analizės ir baigiant absoliučių negaliojimo pagrindų įtaka proceso eigai apeliacinės bei kasacinės instancijos teisme. Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje šis poįstitutis detaliau analizuotas nebuvo, nors susijęs su

kasdiene teismų veikla – bylos nagrinėjimo procesu, kuris turi būti tinkamas, t.y. laikomasi esminių civilinio proceso taisyklių. Pastarųjų nesilaikant pažeidžiama kiekvienam byloje dalyvaujančiam asmeniui suteikiama teisė į tinkamą teismo procesą pirmosios instancijos teisme. Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje ši tema paliečiama analizuojant apeliacinį ar kasacinį procesą. Dažniausiai apsiribojama absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų esmės atskleidimu, jų sukeltamų pasekmių konstatavimu, klasifikacijos išskyrimu. Sisteminio šio klausimo išnagrinėjimo, liečiančio tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizę, tiek Civilinio proceso kodekso normų visumos apžvalgą, Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje iki šiol nebuvo.

DARBO STRUKTŪRA. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, susidedanti iš trijų skyrių, kurių kiekvienas suskirstytas į poskyrius, išvados, panaudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedas (lentelė).

1.1. Absoliučių pirmos instancijos teismo sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindų teisinė prigimtis bei sukeliama teisiniai padariniai

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau LR CPK) 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta svarbi nuostata, jog kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Ši procesinė nuostata civilinio proceso teisės doktrinoje bei teismų praktikoje yra įvardijama kaip teisminės gynybos prieinamumo ir universalumo principas.¹ Šio principo svarbą ne kartą savo praktikoje pabrėžė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau LAT), ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas bei Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau EŽTT).² Principas įtvirtintas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu: 1966 m. gruodžio 19 d. Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, o taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir kituose teisės aktuose.

Visgi neužtenka vien tik šio principo deklaracijos norminiuose aktuose. Tam, kad jis būtų realus ir veiksmingas būtinos protingos sąlygos, kurios leistų realizuoti vieną pagrindinių žmogaus teisių. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas viename iš savo nutarimų pabrėžė, jog „teisingumo funkciją vykdo teismas laikydamasis tam tikros procesinės tvarkos, kuri yra reglamentuota įstatyme“.³ Kiekvienas suinteresuotas asmuo besikreipiantis į teismą ir įgyvendindamas savo teisę į gynybą visų pirma tikisi, jog tarpusavio šalių ginčas bus išspręstas teisingai ir iš esmės.⁴

H.L.A. Hartas yra pasakęs, jog „teisingumas – tai tik viena moralės sritis <...>, tačiau iš visų vertybių ji yra pati viešiausia bei labiausiai teisinė“.⁵ Teisingumą, kaip vieną pagrindinių socialinių tikslų, įgyvendina valstybės valdžia – teismai. V. Mikelėnas teigia, jog teismo sprendimas laikomas teisingu, kai atitinka „ir tikrąją teisės prasmę, ir faktines bylos aplinkybes“.⁶ Analogišką nuostatą pateikia ir procesualistas N. Andrews, teigdamas, jog „teisingo bylos išsprendimo (teisingumo) siekimas grindžiamas teisėtumu (teisiniu argumentavimu) ir pagrįstumu (faktiniu argumentavimu)“.⁷ Galima teigti, jog teisingumo vykdymas yra pamatinis civilinio proceso tikslas, kurio pažeidimas

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 11 d. nutartis civ. b. Nr.3K-3-978/2000; 2000 m. gruodžio 20 d. nutartis civ.b. Nr.3K-3-1380/2000 ir kt.

² EŽTT 1975 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Golder v. United Kingdom.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas//Žin., 1999, Nr. 15-40.

⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2005. T.2. P.142.

⁵ Hart H. L. A. Teisės samprata. – Vilnius, 1997. P.55.

⁶ Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2004.T.1. P.47.

⁷ Andrews N. Principles of civil procedure. – London: Sweet & Maxwell, 1994. P.22.

turėtų būti laikomas teisėtumo principo laužymu. Teisėtumo¹ reikalavimo procesinį pobūdį reikėtų suprasti kaip sprendimo atitikimą procesinėms teisės normoms, kai teismo sprendimo turinys, jo priėmimo tvarka bei kiti civilinio proceso klausimai yra reglamentuoti civilinio proceso teisės normomis.

Teisėjas, priimdamas teismo sprendimą, kaip ir bet kuris žmogus gali klysti, tiek aiškindamasis faktines aplinkybes, tiek ir taikydamas įstatymą. Teismo sprendimas gali būti neteisėtas ne tik neteisingai pritaikius materialinės teisės normas, bet ir dėl esminių civilinio proceso teisės normų pažeidimo (lot. *errum in procedendo*).

Civilinio proceso teisėje yra išskiriami dvejopi procesinės teisės normų pažeidimai:

- 1) besąlygiškai lemiantys teismo sprendimo neteisėtumą;
- 2) sąlyginai lemiantys teismo sprendimo neteisėtumą;

Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 329 straipsnio antroje ir trečioje dalyse yra įtvirtintas baigtinis² procesinių teisės normų pažeidimų sąrašas, kuriuos padarius būtent ir kyla besąlygiškas (CPK 329 str. 3 d. numatytais pagrindais turi remtis apeliantas) pagrindas aukštesnės instancijos teismui naikinti pirmosios instancijos teismo priimtą sprendimą kaip absoliučiai negaliojantį (neteisėtą). Tad šiuo atveju visiškai tinka pozityvistinis požiūris, jog teismo sprendimo teisėtumą lemia jo atitikimas įstatymams.

Visgi iškyla klausimas – kodėl įstatymų leidėjas išskyrė LR CPK 329 straipsnio 2 ir 3 dalyse įtvirtintus civilinio proceso teisės pažeidimus kaip absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus? Kokia jų teisinė prigimtis?

Civilinio proceso teisės moksle, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje vienareikšmiškai yra teigiama, jog šie Civilinio proceso kodekse įtvirtinti sprendimo negaliojimo pagrindai yra esminiai, grubūs proceso teisės pažeidimai, reiškiantys pagrindinių civilinio proceso principų nepaisymą.

Apeliacinės (ar kasacinės) instancijos teisme nustačius šiuos pažeidimus, visiškai nėra reikšminga, ar būtent dėl šių grubių proceso teisės normų pažeidimų byla galėjo būti išspręsta neteisingai, nes šie pagrindai jau pagal savo pobūdį lemia pirmosios (ar apeliacinės) instancijos teismo proceso neteisėtumą.

¹ Remiantis bendriausiu pozityvistiniu požiūriu, sprendimas laikomas teisėtu, jei jis priimtas nepažeidus materialinių bei procesinių teisės normų. Atsižvelgiant į dabar galiojančio LR CPK reglamentavimą, jog „bylos nagrinėjamos pagal galiojančią teisę“ (LR CPK 3 str.), tai teisėtu sprendimu pagrįstai reikėtų laikyti tokį, kuris priimtas atsižvelgiant ir į teismų praktiką, teisės doktriną bei tam tikrais atvejais remiantis papročiais.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 23 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-1037/2000, kat.36.

LR CPK 328 straipsnyje suformuluota taisyklė, priešingai absoliutiems negaliojimo pagrindams, draudžia naikinti iš esmės teisėtą ir pagrįstą sprendimą formaliais pagrindais, t.y. nustačius procesinės teisės normos pažeidimą (kuris neįtrauktas į absoliučius negaliojimo pagrindus), neįtakojusį neteisingo bylos išsprendimo, negalima naikinti pirmosios instancijos teismo sprendimo. Absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai šiuo atžvilgiu yra įstatymu įtvirtinta išimtis. Svarstant naujojo CPK projektą pasitaikė diskutuojančių ar absoliutūs pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindai negalėtų būti įtraukiami į CPK 328 str. apimtį, t.y. ar formalus pažeidimas neapima absoliučių pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindų.¹ Visgi matyt nebuvo iki galo suvokta formalaus pažeidimo esmė bei absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų teisinė reikšmė ir sukeliama teisiniai padariniai.

Apeliacinės instancijos teismui konstatavus proceso teisės normų pažeidimus, įtvirtintus LR CPK 329 straipsnio 2 ir 3 dalyse, pirmosios instancijos teismo procesas pripažįstamas niekiniu (tolygu, jog tokiam procese priimto sprendimo negalima pripažinti sprendimu) ir jį būtina pakartoti nuo pradžių, nes kiekvienai šaliai yra suteikta teisė į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme. Tam, kad šalys neprarastų šios galimybės privaloma byla grąžinti iš naujo pirmosios instancijos teismui,² nes pastarasis nėra įvykęs jam nustatytų procesinių reikalavimų, todėl privalo ištaisyti savas klaidas, padarytas priimant teismo sprendimą. Negrąžinus bylos pirmosios instancijos teismui, teismo proceso dalyvių teisė į tinkamą pirmosios instancijos teismą nebūtų atstatyta. Tad minimi CPK įtvirtinti pažeidimai sukelia procesinį padarinį, jog tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo. Šią absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų pasekmę konstatuoja ne tik vienodo teisės aiškinimo funkciją vykdantis LAT³, bet taip pat ir teisės mokslininkai procesualistai (V.Mikelėnas, V.Valančius bei kiti). Niekam nekyla abejonių dėl šių pagrindų įtvirtinimo CPK reikalingumo bei jų sukeltų padarinių. Net ir aptariant 2002 m. vasario 28 d. CPK I-III dalių projektą, aiškinamajame rašte⁴ konstatuojamas teisės į tinkamą procesą pažeidimo faktas, kai nustatomi absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai. Ne tik LR CPK, bet ir kitų šalių teisės aktai išskiria esminius proceso teisės pažeidimus bei privalomąjį bylos grąžinimą pirmosios instancijos teismui, konstatavus bent vieną teisės akte įtvirtintą pagrindą. Kaip pavyzdys būtų Estijos CPK,

¹ Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė/ LTU. – V., 2004. P.148.

² Apie aukštesnės instancijos teismo teisę grąžinti byla pirmosios instancijos teismui plačiau bus kalbama trečioje šio darbo dalyje.

³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 23 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-1587/2002, kat. 40.6.

⁴ Teisingumo ministerijos aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I–III dalių projektui (Nr. IXP–926), 2001 m. rugpjūčio 13 d.; <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=147584&Condition2=civilinio%20proceso%20kodekso%20projektas>; prisijungimo laikas: 2005-09-16.

kurio 292, 319 straipsniai numato, jog konstatavus esminių procesinių normų pažeidimą, visais atvejais byla bus grąžinama pirmosios instancijos teismui.¹

Nors dabar galiojančiame LR CPK 329 straipsnyje yra vartojama sąvoka „absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai“, tačiau ar šis terminas tinkamai parinktas ir atspindi tikrąją esmę? Kaip jau minėta, tiek LAT praktikoje, tiek teisės mokslininkų darbuose teigiama, jog esminiai proceso teisės pažeidimai pirmosios instancijos teisme lemia teisės į tinkamą procesą paneigimą. Tad ar nebūtų tinkamesnė sąvoka „proceso negaliojimo pagrindai“? Mūsų nuomone, esminės reikšmės nereikėtų suteikti, analizuojant šias sąvokas, kadangi CPK 329 straipsnio 2 ir 3 dalyse įtvirtinti proceso pažeidimai iš tiesų lemia priimto sprendimo neteisėtumą, o tai reiškia ir absoliutų negaliojimą. Tad dabartinė CPK įtvirtinta sąvoka tinkamai atspindi tikrąją esmę, nors sąvoka „proceso negaliojimo pagrindai“ taipogi nebūtų klaidinanti, nes nustačius minimus procesinius pažeidimus procesą būtina kartoti kaip absoliučiai niekinį. Visgi sąvokos parinkimas priklauso nuo CPK rengėjų sampratos, požiūrio bei bendro sutarimo.

Tikslinant toliau „absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų“ sampratą būtina paminėti, jog CPK rengėjai 329 straipsnio 2 ir 3 dalyse mini procesinį dokumentą – sprendimą, bet visiškai nereiškia, jog tai netaikoma pirmosios instancijos teismo nutartims, kuriomis byla nėra išsprendžiama iš esmės. Priimant nutartį taip pat gali būti pažeidžiamos esminės civilinio proceso normos, kurios lemia besąlyginį teismo „nutarimo“ (ši sąvoka vartojama kaip apibendrinanti teismo procesinį veiksma) neteisėtumą. Analizuojant sistemiškai LR CPK normas išaiškėja, jog pirmosios instancijos teismo nutartis gali būti skundžiama paduodant atskirąjį skundą (laikantis nustatytų reikalavimų numatytų CPK 334-335 str.). Apeliacinės instancijos teismas turi teisę panaikinti pirmosios instancijos teismo nutartį ir perduoti klausimą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo (LR CPK 337 str. 1 d. 3 p). Kaip teigia V.Valančius, vienas iš „pagrindų apeliacinės instancijos teismui panaikinti <...> pirmosios instancijos teismo nutartį gali būti CPK 329 straipsnyje išvardinti <...> proceso teisės normų pažeidimai“. Nustačius, jog <...> absoliučių pirmosios instancijos teismo nutarties negaliojimo pagrindų nėra, nutartį apeliacinės instancijos teismas palieka nepakeistą.² Tai patvirtina ir LAT aiškindamas, jog viena iš proceso teisės normų pažeidimų rūšių yra „<...> taip vadinami absoliutūs aprendimo ar *nutarties* (paryškinta autorės) negaliojimo pagrindai“.³ Be to šiuos teiginius patvirtina ir Č. Jokubauskas komentuodamas LR CPK 360 straipsnį dėl kasacinio teismo teisės grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui: „jog byla gali

¹Estijos civilinio proceso kodeksas. <http://icpo-vad.tripod.com/civpren.html>; prisijungimo laikas: 2005 08 20.

²Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II ir III dalys. – Vilnius: Justitia, 2005. T.2. P.361. (337 str. komentaras).

³LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 8 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-881/2001, kat. 10.

būti perduota nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui, jeigu nustatytas absoliutus būtent šio teismo priimto sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindas (CPK 329 str. 2-3 d.)“.¹ Tad galima daryti išvadą, jog dėl absoliučių negaliojimo pagrindų galima naikinti ne tik pirmosios instancijos teismo sprendimą, bet ir nutartį, kai dėl jos buvo paduotas atskirasis skundas.

Konstatavus bent vieną absoliutų sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindą, pirmosios instancijos procesas pripažįstamas niekiniu, kuri būtina kartoti tam, kad būtų atstatyta šalių teisė į tinkamą procesą, tuo pačiu ištaisant pirmosios instancijos teismo padarytas klaidas.

1.2. Šalių teisės į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme samprata

Lietuvos Respublikoje galiojantis CPK tiesiogiai neįtvirtina teisės į tinkamą procesą principo. Tai nieko keisto, nes dažnai konkretaus principo buvimas nustatomas bei jo turinys yra atskleidžiamas aiškinantis teisės normų visumą, teisės doktriną, teismų praktiką. Ne kartą nagrinėdami teisinius kazusus šios teisės svarbą paminėjo Europos Žmogaus Teisių Teismas, o taip pat ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

Šį principą tiesiogiai įtvirtina Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, kurioje teigiama, jog kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per protingą laiką lygybės ir viešumo sąlygomis išnagrinėtų pagal įstatymą sudarytas nepriklausomas ir nešališkas teismas.²

Kaip teigia D. Jočienė „<...> vienas svarbiausių Konvencijos 6 straipsnio elementų yra teisė į teisingą bylos nagrinėjimą. Siekiant nustatyti, ar nagrinėjimas buvo teisingas turi būti peržiūrimas ir įvertinamas visas bylos nagrinėjimo procesas, kai kiekvienas elementas gali būti reikšmingas“.³ Kaip jau buvo minėta anksčiau, vertinant teismo sprendimo teisingumą, dažnai siejama su jo procesiniu teisėtumu, kuris pasireiškia kaip priimto sprendimo atitikimas procesinėms teisės normoms. Tai lemia tinkamo proceso egzistavimą. Europos Žmogaus Teisių Teismas pasisako, jog per siauras Konvencijos 6 straipsnio nuostatų aiškinimas demokratinėje visuomenėje neatitiktų šiai

¹ Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II ir III dalys. – Vilnius: Justitia, 2005. T.2. P.441.

² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-98.

³ Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. – Vilnius, 2004. P.211.

normai keliamų tikslų.¹ Tad teisės į tinkamą teismo procesą ribos nepasibaigia ties 6 straipsnio 1 dalies pažodiniu tekstu. Suteikiamos garantijos gali būti nustatomos ir valstybių narių valdžios, kuri privalo užtikrinti Konvencijos normų įgyvendinimą bei laikymąsi nacionalinėje teisėje. Remiantis EŽTT pranešimu (1961 m. kovo 15 d.) Konvencijos 6 str. negali pateikti sąrašo kriterijų, kurie apima teisingo nagrinėjimo sampratą, tačiau kiekvienoje individualioje byloje, proceso eigoje šie kriterijai turėtų būti atskleidžiami.

Remiantis Lietuvos teisės aktais, šio principo turinį galima nustatyti analizuojant LR Konstitucijos 29, 109, 117 straipsnius bei atitinkamas LR Teismų įstatymo bei CPK nuostatas. Kadangi šio principo formuluotė neįeina į kurios nors konkrečios vienos teisės normos formuluotę, bet įtvirtinta daugelyje normų, tai ir aptariamo principo turinys nėra vienalytis, o susideda iš elementų, kurie būdingi vykstančiam civiliniam procesui. EŽTT 2000 m. spalio 5 d. byloje *Aphen Üldözö-Heinek Szövetsege and others v. Hungary* pažymėjo, jog šio principo turinys yra labai platus. Analizuojant teismų praktiką bei teisės mokslininkų darbus išryškėja daugybė proceso taisyklių - principų, kurių nesilaikant yra pažeidžiama asmens teisė į tinkamą teismo procesą. V.Mikelėnas išvardija keliolika šio principo sudėtinių dalių (elementų), kurių bent vieno pažeidimas reiškia tinkamo proceso nebuvimą.² Teisės į tinkamą procesą principas išskirtinis, nes jis tiesiogiai persipina su kitais civilinio proceso principais. Atitinkami principai nulemia adekvatų teisės į tinkamą procesą principo įgyvendinimą. Kaip pavyzdžius būtų galima pateikti: proceso kalbos principą (LR Konstitucijos 117 str., CPK 11 str.), viešumo principą (LR Konstitucijos 117 str., CPK 9 str.), valstybės garantuotos teisinės pagalbos principą (CPK 205 str.) bei daugelį kitų. Mūsų nuomone, teisės į tinkamą procesą turinys nėra galutinai nusistovėjęs ir negali būti pastovus. Tiek socialiniai, tiek politiniai, ideologiniai bei kitokie pokyčiai gali lemti tolesnį šio principo apimties vystymąsi. Juolab, jog jis tiesiogiai siejasi su kitais civilinio proceso principais, kurių turinys vėlgį gali kisti, nes civilinio proceso teisės pagrindinės nuostatos yra tiek pozityviosios teisės, tiek teismų praktikos bei teisės doktrinos vystymosi rezultatas. Žvelgiant į tinkamo proceso sampratą senaisiais laikais – senovės egiptiečiams užteko, jog teisėjas išklausytų abi ginčo šalis, graikai ir romėnai siūlydavo teisėjus bei oratorius ir tai buvo tinkamo proceso išraiška.³ Tokie pavyzdžiai leidžia teigti, jog šio principo turinys kito visais laikais.

¹ P. van Dijk, G.J.H. van Hoof. *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. Second edition. – Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers Deventer, 1990. P.295.

² Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. *Civilinio proceso teisė*. – Vilnius: Justitia, 2003.T.1. P.152-153.

³Due process of law procedural and substantive issues. <http://faculty.ncwc.edu/mstevens/410/410lect06.htm>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.

Teigiant, jog CPK 329 str. 2 ir 3 dalyse įtvirtintų procesinių nuostatų pažeidimas lemia teisės į tinkamą procesą pažeidimą, galima daryti išvadą, kad analizuojant minėtą straipsnį bus atskleidžiamos tinkamo proceso principo sudėtinės dalys. Tad kokie minimo principo segmentai įtvirtinti CPK 329 straipsnio 2 ir 3 dalyse, kuriose įtvirtintos pažeidimai lemia teisės į tinkamą pirmosios instancijos procesą pažeidimą?

CPK 329 str. 2 dalies *1 punktas* įtvirtina principą, jog teismas turi būti sudarytas pagal įstatymą, antraip byla bus išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo; *2 punktas* įtvirtina teisės būti išklausytam principą, kadangi nusprendus dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų, sprendimas bus absoliučiai negaliojantis; *3 punktas* byloja apie teisėjų sudėties nekintamumo bei betarpiškumo (tiesioginio dalyvavimo) principus, kurie pasisako už teisėjų sudėties nekintamumą bylos eigoje iki pat galutinio procesinio dokumento priėmimo, išskyrus CPK numatytas išimtis; *4 punktas* įtvirtina privalomąjį motyvų sprendime ar nutartyje rašymą, kurių nesant galima teigti, jog prarandama apeliacijos teisės įgyvendinimo bei viena iš *audiatur et altera pars* principo garantijų;¹ *5 punktas*, kuris byloja apie teismo posėdžio protokolo privalomumą, esant žodiniam procesui, anot V. Nekrošiaus įtvirtina proceso koncentruotumo priemonę, kai teismui reikia atkurti tam tikrus bylos momentus.² Suteikia galimybę kontroliuoti apskųsto teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą bei teisę į proceso viešumą; *6 punktas* pabrėždamas rūšinio bei išimtinio teisingumo taisyklių svarbą, tuo pačiu patvirtina teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo vieną iš sąlygų, nes asmens teisė kreiptis į teismą neatsiejama nuo jos tinkamo įgyvendinimo CPK nustatyta tvarka. Taip pat užtikrina teisingą, ekonomišką bylos išnagrinėjimą, atsižvelgiant į bylos specifiškumą. CPK 329 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti proceso teisės normos pažeidimai tiesiogiai susiję su konkretais asmens procesinėmis teisėmis, kurių pažeidimas lemia teisės būti išklausytam, tiesioginio dalyvavimo, žodinio proceso, proceso kalbos bei kitų principų pažeidimus.

Trumpai apžvelgus kiekvieną CPK įtvirtintą absoliutų bei santykinai absoliutų sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindą, galima teigti, jog ne veltui šių procesinių nuostatų pažeidimas lemia teismo sprendimo negaliojimą. Šios procesinės taisyklės, reglamentuojančios teismo sudėtį, jo kompetenciją, pareigas priimančią procesinį dokumentą bei sprendžiant dėl pareikštų reikalavimų taip pat užtikrinančios asmens esmines procesines teises, apima daugybę svarbių išvardintų procesinių principų. Jų pažeidimas kartu lemia šalių teisės į tinkamą procesą pažeidimą, nes tinkamą

¹ Mikelėnas V. Civilinio procesas. I dalis. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius: Justitia, 1997. P.122.

² Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P.133.

(dalyvaujantiems byloje asmenims)¹ procesą lemia pagrindinių civilinio proceso principų laikymasis pirmosios instancijos teismo proceso metu. Pastarieji įtakoja, kad teismo procesas būtų parankus tiek byloje dalyvaujantiems asmenims, tiek teismui ir užtikrintų teisingą teisinio konflikto išsprendimą.

1.3. Absoliučių teismo sprendimo negaliojimo pagrindų teisinio reglamentavimo kaita Lietuvoje

Analizuojant šį klausimą, dėmesys bus sutelkiamas jau po Nepriklausomybės atkūrimo galiojusiems procesiniams įstatymams, kurie įtvirtino absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus. Tačiau mūsų nuomone, verta trumpam žvilgtelti ir į ankstesnius laikus, kai Lietuvos teisinė sistema rėmėsi kitų valstybių teisės aktais.

Kadangi iki 1940 metų Lietuvoje nebuvo spėta parengti savojo Civilinio proceso kodekso, tai tarpukario Lietuvoje (1918-1940 m.) civilinio proceso klausimus reglamentavo carinės Rusijos 1864 m. Civilinės teisenos įstatymas. Šiame teisės akte nebuvo aiškaus absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų įtvirtinimo, o buvo suformuluota griežta taisyklė, jog „rūmai (omenyje turimi Apeliaciniai rūmai) turi spręsti kiekvieną bylą, negražindami jos Apygardos Teismui iš naujo nagrinėti ir spręsti“.² Ši griežta taisyklė, įtvirtinta Civilinės teisenos įstatyme, atrodytų panaikina visas galimybes gražinti bylą pirmajai instancijai esant esminiams procesiniams pažeidimams. Juolab, jog analizuojant Civilinės teisenos įstatymą nėra atskiro straipsnio išskiriančio absoliučius negaliojimo pagrindus, skirtingai nei dabar Lietuvoje galiojantis CPK. Visgi šią griežtą teisės normą detaliau išaiškino Rusijos Aukščiausiojo Teismo Senatas. Pastarasis buvo suformulavęs dėsni, jog „jei apeliacinis teismas pripažins žemesnio teismo sprendimą esant netaisyklingą savo forma ar pagal ginčo esmę, tai jis privalo, panaikindamas apskųstą sprendimą, padaryti jo vietoje naują, bet neturi teisės gražinti bylą pirmajai instancijai, kad padarytų naują sprendimą panaikintoje vietoje. To dėsniu nesilaikyti praktikoje leidžiama apeliacinėje teisenoje, kai bylos išsprendimas pasirodo ko aiškiausiai nesuderinamas su Civilinės teisenos įstatymo bendrais pradais (4, 6, 11, 12 ir kt. straipsniai), t.y., kai byla pristatyta apeliacinei instancijai su trūkumais, neleidžiančiais jos išspręsti

¹ LAT CBS teisėjų kolegija 2001 m. spalio 24 d. nutartyje civ.b. Nr. 3K-3-999, kat. 84, 87.1, 115, 117 pabrėžė, jog teisė į tinkamą procesą yra laiduojama ir ieškovui, ir atsakovui, ir kitiems byloje dalyvaujantiems asmenims.

² Civilinės teisenos įstatymas su visais pakeitimais ir papildymais ir su vyr. Tribunolo bei rusų senato aiškinimais/ red. Č. Butkys. – Kaunas: Gutmano knygynas, 1938. P.434.

nustatyta tvarka“.¹ Tad tik analizuojant Rusijos Aukščiausiojo Teismo Senato išaiškinimą bei jo minimus pradus galima išvelgti akcentuojamus proceso pažeidimus², kuriuos nustačius galimas bylos gražinimas pirmajai instancijai. Šiame Senato išaiškinyje nėra įtvirtinamas imperatyvumas gražinti bylą pirmajai instancijai, o pabrėžiamas leidimas tai padaryti. Kaip teigia G. Ambrasaitė disertacijoje „Apeliacija civiliniame procese“ - „ši galimybė buvo aiškinama kaip apeliacinės instancijos teismo teisė, o ne pareiga“, nes anot V.L. Isačenko proceso operatyvumas nustatytas patiems byloje dalyvaujantiems asmenims. Jiems turi būti sudaroma galimybė pasirinkti: sutikti su bylos nagrinėjimu apeliacinės instancijos teisme ir atsisakyti jam suteiktos „dviejų instancijų“ teisės arba reikalauti bylos gražinimo pirmosios instancijos teismui.³

Tarybų sąjungai okupavus Lietuvą, ėmė galioti RTSFR 1923 m. Civilinio proceso kodeksas, tačiau 1964 m. priimtas ir nuo 1965 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos CPK, kuris anot V. Mikelėno nebuvo pažodinė RTSFR CPK kopija.⁴ Apeliacijos tarybiniame civiliniame procese apskritai nebuvo. Neįsiteisėję pirmosios instancijos teismų sprendimai bei nutartys galėjo būti skundžiami vadinamąja kasacine tvarka, kuri anaiptol nebuvo panaši į klasikinę. Visgi 1964 m. TSRS CPK 338 straipsnis įtvirtino pagrindus, kuriuos nustačius sprendimas turėjo būti naikinamas. Tarybinio civilinio proceso teisės mokslo atstovai sprendimo negaliojimo pagrindus įvardijo kaip „besąlygines vadas“ sprendimui panaikinti.⁵ Tiek pažodinis CPK tekstas, tiek 1964 m. TSRS CPK komentaro autoriai teigė, jog CPK 338 str. įtvirtino baigtinį „besąlyginių vadų sprendimui panaikinti“ sąrašą, kai „dėl procesinių normų pažeidimo sprendimas turi būti panaikintas ir byla perduota pirmos instancijos teismui nagrinėti iš naujo“.⁶ Tad priešingai nei 1864 m. Civilinės teisenos įstatymas, 1964 m. TSRS CPK įtvirtino imperatyvų reikalavimą naikinti sprendimą esant atitinkamiems procesinių normų pažeidimams. Lyginant TSRS CPK su dabar Lietuvoje galiojančiu CPK, sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašas pakitęs (plačiau 2002 m. CPK bei galiojusių praeityje civilinio proceso teisės aktų nuostatos lyginamuoju aspektu bus aptariamoms detalizuojant kiekvieną naujajame CPK įtvirtintą pagrindą, antroje šio darbo dalyje).

¹ Civilinės teisenos įstatymas su visais pakeitimais ir papildymais ir su vyr. Tribunolo bei rusų senato aiškinimais/ red. Č. Butkys. – Kaunas: Gutmano knygynas, 1938. P.435.

² Rusijos Aukščiausiojo Teismo Senato išaiškinyje akcentuojami šie procesiniai pažeidimai – jog teismas gali svarstyti civilines bylas tik prašomas asmenų, kuriuos bylos liečia ir spręsti jas tik išklauses priešingosios šalies pasiaiškinimą arba išėjus tam pasiaiškinyje pateikti skirtam laikui; jog civilinės bylos yra spręstinos iš esmės tik dvejose teismo instancijose ir byla negali būti iš esmės sprendžiama aukštesniojo teismo, jei ji nebuvo išspręsta žemesniojo bei kiti.

³ Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė/ LTU. – V., 2004. P.46.

⁴ V. Mikelėnas. Naujo Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso rengimo problemos// Teisė. 1993, Nr.27. P.54.

⁵ Tarybinė civilinio proceso teisė. – Vilnius: Mintis, 1983. P. 207.

⁶ Žeruolis J., Vitkevičius P., Gruodis M. ir kiti. Lietuvos TSR Civilinio proceso kodekso komentaras. – Vilnius: Mintis, 1980. P.257.

1990 m., atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, buvo pradėta didžiulė teisinės sistemos reforma, kurios vienas iš tikslų buvo naujų kodifikuotų teisės aktų parengimas. Daugybė priežasčių lėmė, jog naujojo CPK rengėjai visų pirma nusprendė įvesti galiojančio 1964 m. CPK pakeitimus bei papildymus, o tik po to jau pradėti rengti naująjį CPK. 1994 m. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo“¹ buvo padaryta pirmoji 1964 m. CPK pataisa, kuri įsigaliojo 1995 m. sausio 1 dieną. Šia pataisa anot procesualistų, buvo įvesta neribota (visiškoji) apeliacijos forma, kuriai būdingas pakartotinis bylos nagrinėjimas aukštesnės instancijos teisme. Ši apeliacijos form pateisina bylos gražinimą pirmosios instancijos teismui išimtiniais atvejais - esant grubiems procesiniams pažeidimams. Tad pastarieji išliko ir 1995 m. priimtoje pataisoje. Lyginant šią pataisą su 1964 m. CPK redakcija, pagrindai sprendimui naikinti išliko absoliučiai nepakitę,² išskyrus tai, jog 1995 m. pataisa kalba apie vieno teisėjo padarytus procesinius pažeidimus, nes pirmojoje teismo instancijoje buvo įtvirtintas vienasmeniškasis bylos nagrinėjimas, priešingai nei 1964 m. TSRS CPK įtvirtinęs bylos nagrinėjimo kolegialumą.

Kalbant apie sekančias 1964 m. CPK pataisas, kurios buvo priimtose netrukus (1996 m. liepos 9 d. bei 1997 m. birželio 30 d.)³, jokių papildymų ar korekcijos susijusių su sprendimo naikinimo pagrindais, esant procesinių teisės normų pažeidimams, įtvirtinta nebuvo. Išskyrus tai, kad anot Lietuvos civilinio proceso teisės mokslo atstovų (V. Mikelėno, V. Nekrošiaus, G. Ambrasaitės) buvo žengtas žingsnis atgal į tarybinį procesą ir įtvirtintas dviejų apeliacijos rūšių bei tarybinės kasacijos mišinys, kai „išplečiama apeliacinės instancijos teismo kompetencija ir praktiškai paneigiama apelianto teisė remiantis rungimosi ir dispozityvumo principais nustatyti apeliacinio skundo ribas“.⁴

1996 m. vasario 5 d. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko potvarkiu Nr. 30 buvo sudaryta darbo grupė LR Civilinio proceso kodekso projektui rengti. Projekto kūrėjams teko apsispręsti dėl tinkamo Lietuvai apeliacijos modelio. Vieno iš darbo grupės atstovo, V. Nekrošiaus teigimu, buvo

¹ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo“, Nr. I-636, 1994 m. lapkričio 8 d.// Valstybės žinios. 1994, Nr. 93-1809.

² Tiek 1964 m. TSRS CPK, tiek 1995 m. įsigaliojusi redakcija įtvirtino sekančius pagrindus: byla išnagrinėta neteisėtos teismo sudėties; teismas išnagrinėjo bylą, kai nebuvo nors vieno iš dalyvaujančių byloje asmenų, kuriam nepranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą; buvo pažeistos proceso kalbos taisyklės; nusprendė dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų; pažeistos teisėjų pasitarimo slaptumo taisyklės; teismo sprendimas teisėjo (teisėjų) nepasirašytas arba jeigu sprendimą pasirašė ne tas teisėjas (teisėjai), kuris nurodytas sprendime; sprendimą priėmė ne tas teisėjas (teisėjai), kuris nagrinėjo bylą; nėra byloje teismo posėdžio protokolo.

³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, Nr. I-1445, 1996 m. liepos 9 d.//Valstybės žinios, 1996 Nr. 67-1606 bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 58, 128, 181, 182, 184, 245, 334, 450 straipsnių pakeitimo bei papildymo įstatymas, Nr. VIII-348, 1997 m. birželio 30 d.//Valstybės žinios, 1997 Nr. 66-1613.

⁴ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P.212.

nuspręsta perkelti CPK projekte esamas apeliacinio ir kasacinio proceso bei proceso atnaujinimo nuostatas į galiojantį CPK. Visų pirma tam, kad pažiūrėti, kaip veiks naujos procesinės teisės normos.¹ 1998 m. gruodžio 10 d. įstatymu įstatymų leidėjas pakeitė galiojantį CPK, o pataisos įsigaliojo 1999 m. sausio 1 d. Šios pataisos skirtingai nei prieš tai atlikti 1964 m. CPK papildymai bei pakeitimai įtvirtino tam tikras naujoves, liečiančias sprendimo naikinimo pagrindus. Visų pirma, buvo įtvirtinta sąvoka absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, ko nebuvo prieš tai galiojusiuose teisės aktuose. Antra, buvo įtvirtinti du nauji absoliutūs teismo sprendimo negaliojimo pagrindai: 1) funkcinio, rūšinio ar išimtinio teritorinio teisingumo taisyklių pažeidimas bei 2) sprendimo motyvų nebuvimas (CPK 338 str. 2 d. 1 ir 6 p.) Trečia, ankstesnėje CPK 343 straipsnio redakcijoje buvę keli pagrindai (t.y. bylos išnagrinėjimas, kai nėra nors vieno iš dalyvaujančių byloje asmenų, kuriam nustatyta tvarka nepranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą bei proceso kalbos taisyklių pažeidimas) 1999 m. įsigaliojusios CPK redakcijos 338 str. buvo įtvirtinti atskiroje trečiojoje dalyje. Būtent šiais nurodytais pagrindais savo apeliaciniame skunde privalėjo remtis apeliantas, norintis, kad būtų sprendimas panaikintas ir atstatyta jo teisė į tinkamą teismo procesą pirmosios instancijos teisme. Šios pataisos pirmą kartą įtvirtino absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų klasifikaciją, kuri tiek civilinio proceso teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje įvardijama kaip absoliučių bei santykinai absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų klasifikacija.²

Žvelgiant į procesinius įstatymus, keitusius 1964 m. CPK, tampa neaišku, kodėl įstatymų leidėjas numatė nevienodus absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus apeliaciniame bei kasaciniame procesuose. Pvz. 1994 m. lapkričio 8 d. įstatymu pakeistame CPK³, bylos išnagrinėjimas, kai nėra nors vieno iš dalyvaujančių byloje asmenų, kuriam nepranešta apie teismo posėdžio vietą bei laiką nebuvo įtvirtintas kasaciniame procese kaip absoliutus negaliojimo pagrindas. 1999 m. sausio 1 d. įsigaliojusi CPK redakcija⁴ kasaciniame procese absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu nelaikė funkcinio, rūšinio, išimtinio teritorinio teisingumo taisyklių pažeidimo. Kyla klausimas, ar tai įstatymo leidėjo neapdairumas, ar atitinkamas absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas nebuvo laikomas esminiu paduodant kasacinį skundą. Atsižvelgiant, jog anuomet kasacinį skundą buvo galima paduoti esant bet kokiam procesinės teisės

¹ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P.215.

² LAT CBS teisėjų kolegija 2000 m. gruodžio 4 d. nutartyje civ.b. Nr. 3K-3-1216, kat. 13 aiškindama CPK 338 str. taikymo klausimą konstatavo, jog šiame straipsnyje yra įtvirtinti absoliutūs bei santykinai absoliutūs teismo sprendimo panaikinimo pagrindai.

³ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo“, Nr. I-636, 1994 m. lapkričio 8 d.// Valstybės žinios. 1994, Nr. 93-1809.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, Nr. VIII-959, 1998 m. gruodžio 10 d.// Žinios. 1998, Nr. 12-3106 (įsigaliojo nuo 1999 m. sausio 1 d.).

normos pažeidimui, jei tai turėjo įtakos neteisėtam sprendimo ar nutarties priėmimui, manytume, jog tai buvo įstatymų leidėjo palikta spraga.

Suprantama, kad naujo kodifikuoto teisės akto parengimas reikalauja daug laiko, todėl galutinai parengtas bei Seimo priimtas naujasis LR CPK buvo 2002 m. vasario 28 d., įsigaliojęs 2003 m. sausio 1 d.¹ Šis teisės aktas įtvirtino daugybę naujovių bei kaip teigia proceso teisės mokslininkai įsiliejo į moderniosios kontinentinės Europos teisės tradiciją.² Naujojo LR CPK 329 straipsnio 2 bei 3 dalys reglamentuoja absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus. Šio CPK įstatymo leidėjas paliko jau 1999 m. CPK pataisa įtvirtintą pagrindų klasifikaciją, o pagrindų sąrašas pakito lyginant su minėta redakcija. Absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašas susiaurintas, kadangi jame neliko šių pagrindų: teisėjų pasitarimo slaptumo pažeidimo bei sprendimo nepasirašymo arba pasirašymo ne to teisėjo, kuris nagrinėjo bylą pažeidimo (1999 m. sausio 1 d. CPK redakcijos 338 str. 2 d. 3, 4 p.). Susiaurinta teisingumo pažeidimo apimtis, kadangi nebelieka funkcinio teisingumo pažeidimo, kaip lemiančio sprendimo negaliojimą. Kartu CPK 329 str. 2 d. 7 p. įtvirtintas vienas naujas pagrindas, t.y. jei pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus pareikštus reikalavimus ir bylos negalima išskirti CPK 327 str. 2 d. nustatyta tvarka.

Taigi absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai tiek tarybinių laikų, tiek Nepriklausomos Lietuvos procesiniuose įstatymuose buvo reglamentuojami pateikiant jų sąrašą³, tuo patvirtinant jų sukeltamų padarinių teisinę reikšmę bei išskirtinę teisinę prigimtį. Įstatymų leidėjas keitė šių pagrindų sąrašą, bet didžioji dauguma liko nepakitę, kadangi atitinkami grubūs procesiniai pažeidimai paneigia svarbiausių, esminių procesinių principų egzistavimą.

2. Teismo sprendimo negaliojimo pagrindų klasifikacija bei jų turinys

Tiek civilinio proceso teisės teorijoje, tiek LAT formuojamoje praktikoje vienareikšmiškai yra pažymima, jog absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai yra skirstomi į *absoliučius*, t.y. besąlygiškus sprendimo naikavimo pagrindus dėl procesinių teisės normų pažeidimo bei taip vadinamus *santykinius absoliučius*. Ši antroji sprendimo negaliojimo pagrindų grupė įvardijama taip

¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743// Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340 (įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d.).

² Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2004. T.1. P.9.

³ Tik Carinės Rusijos 1864 m. Civilinės teisenos įstatymas nenumatė pagrindų sąrašo.

todėl, jog santykinai absoliučiu pagrindu gali remtis tik tas asmuo, kurį betarpiškai liečia konkrečios procesinės teisės normos pažeidimas.¹ Tik tas asmuo, kurio teisės buvo pažeistos, gali spręsti, ar konkretus pažeidimas, įvardintas CPK 329 str. 3 d. paveikė teismo proceso teisėtumą. Jei jam atrodo, kad netinkamas pranešimas apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką arba procesinės kalbos taisyklių nesilaikymas lemia proceso neteisėtumą, gali prašyti naikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Šiais procesiniais pažeidimais negali remtis nei kiti byloje dalyvaujantys asmenys, nei teismas savo iniciatyva. Asmeniui, kurio atitinkama procesinė teisė pažeista, skundą pagrindus vienu iš CPK 329 str. 3 d. pagrindų, santykinai absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas virsta absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu, sukeliant atitinkamas pasekmes.

Tad absoliučius bei santykinai absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus skiria tai, jog CPK 329 str. 3 dalyje įtvirtintu pagrindu gali remtis tik asmuo, kuris asmeniškai patyrė jam CPK garantuojamos procesinės teisės pažeidimą. Dar viena juos skirianti savybė, kad absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus tikrina teismas savo iniciatyva (CPK 320 str.)², o santykinai absoliučius pagrindus savo skunde privalo nurodyti tas asmuo, kuris mano, kad jo teisė į informaciją apie bylą ar teisė į atitinkamos proceso kalbos užtikrinimą yra pažeidžiamos. Dviejuose pagrinduose įtvirtinti procesiniai pažeidimai įtakoja konkretaus asmens procesines teises, todėl teismas netikrina minimų pagrindų savo iniciatyva, jei jais negrindžia apeliacinio ar kasacinio skundo jį paduodantis asmuo. Dar besirengiant bylos nagrinėjimui apeliaciniame teisme pranešėjas pirmiausia turėtų išsiaiškinti, ar nėra absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų (CPK 329 str. 2 d.), mat juos privalo teismas tikrinti ex officio, arba įvertinti santykinai absoliučius negaliojimo pagrindus (CPK 329 str. 3 d.), kuriuos nurodo apeliantas. Nustačius bent vieną sąraše numatytų pagrindų, byla teismo nuožiūra gali būti nagrinėjama rašytinio proceso tvarka (CPK 321 str. 1 d. 2 p.). Tai yra teismo teisė, o ne pareiga išspręsti apeliacinį skundą be žodinio bylos nagrinėjimo, kai yra konstatuojami absoliutūs pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindai. Mūsų manymu, rašytinis procesas šiuo atveju garantuotų operatyvumo principo laikymąsi. Žodinis procesas, kai rengimosi apeliaciniam bylos nagrinėjimui metu nustatomas absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas, nėra tikslingas. Kolegijai konstatavus absoliutų negaliojimo pagrindą, iš karto priimama nutartis panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą ir grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo (CPK 327 str. 1 d. 1 p.).

Šios abi sprendimo negaliojimo pagrindų grupės įvardijamos kaip „absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai“ todėl, jog sprendimas (nutartis) negalioja vien dėl procesinės teisės normos

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 4 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-1216/2000, kat. 13.

² plačiau apie principą *tantum devolutum quantum appellatum* bei jo išimtis bus kalbama trečiojoje dalyje.

pažeidimo ir visiškai nesvarbu, ar tai turėjo įtakos neteisingam bylos išsprendimui. Jau pats įstatymų leidėjas, įtvirtindamas atitinkamus pažeidimus pagrindų sąrašė, įvertino jų įtaką civiliniam procesui bei jame dalyvaujančių asmenų teisėms. Tuo tarpu sąlyginiai sprendimo naikimo pagrindai, įtvirtinti CPK 329 str. 1 dalyje, nėra išvardinti baigtiniu sąrašu, o atskleisti suformuluojant taisyklę - jog dėl procesinės teisės normos pažeidimo, sprendimą galima naikinti tik tuo atveju, kai dėl šios pažeidos byla galėjo būti išspręsta neteisingai. Tad CPK 329 str. įtvirtina sąlyginius, absoliučius bei santykinai absoliučius teismo sprendimo naikimo pagrindus, kurie skiriasi savo teisine reikšme.

LR CPK 329 str. 2 bei 3 dalyse yra tik išvardintas absoliučių negaliojimo pagrindų sąrašas, kuriame įtvirtintų pagrindų turinys nėra detalizuojamas. Tiek teismui, tiek skundą besirengiančiam paduoti asmeniui, mūsų nuomone, gali kilti abejonių dėl vieno ar kito pagrindo turinio - būtent kaip traktuoti bei aiškinti atitinkamą pagrindą, kokias konkrečias procesines nuostatas bei esminius procesinius principus apima CPK įtvirtinti pagrindai. Autorės tikslas yra atskleisti kiekvieno pagrindo turinį, remiantis civilinio proceso teisės doktrina bei LAT formuojama teismų praktika.

2.1. Absoliutūs sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindai

1. Byla išnagrinėta neteisėtos teismo sudėties (CPK 329 str. 2 d. 1 p.)

Šis absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas buvo įtvirtintas 1964 m. CPK, išliko ir 2002 m. LR CPK.¹ Nenutrūkstantis šio pagrindo reglamentavimas byloja, jog teismo sudėties pažeidimas įtakoja neteisėto sprendimo priėmimą bei lemia tinkamo proceso nebuvimą, kai pažeidžiami svarbūs procesiniai principai – asmens teisė į įstatymo garantuotą teismą, sudarytą laikantis procesinių taisyklių.

Tokios sąvokos kaip „neteisėta teismo sudėtis“ nei civilinio proceso teisės teorijoje, nei teismų praktikoje nepateikiama. Suprantama, jog ji ir negali būti konkrečiai apibrėžta, kadangi, anot LAT apie teismo sudėties teisėtumą ar atvirkščiai neteisėtumą sprendžiama pagal tai, ar buvo laikytasi atitinkamų proceso normų, kurios nustato reikalavimus teismo sudėčiai.²

¹ žr. priedų lentelę Nr.1.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 6 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-1074/2000, kat. 7.

Tokios procesinės taisyklės yra išdėstytos LR CPK I dalies VI skyriuje, kuriame reglamentuojama teismo sudėtis pirmosios, apeliacinės bei kasacinės instancijos teismuose. Taip pat numatomi atvejai, kai teisėjas ar teisėjai negali nagrinėti bylos dėl aplinkybių, kurios nurodytos CPK 65 ir 71 straipsniuose (nušalinimo pagrindai bei neleistinumo pakartotinai nagrinėti bylą pagrindai). Teisėjui nagrinėjant bylą esant tokioms aplinkybėms, teismo sudėtis paprastai pripažįstama neteisėta.

Analizuojant teismų praktikoje pasitaikančius neteisėtos teismo sudėties atvejus, kuriais grindžiami kasaciniai skundai, visų pirma, galima būtų išskirti neleistiną pakartotinį teisėjo ar teisėjų bylos nagrinėjimą (CPK 71 str.). Čia jokių didesnių problemų nekyla, nes teisėjų pakartotinio bylos nagrinėjimo ribojimai detalai yra reglamentuojami CPK nuostatų, o jų pažeidimas lemia neteisėtą teismo sudėtį.

Dar viena bylų grupė, kuriose išryškėja neteisėta teismo sudėtis, būtų teismo nešališkumo principo pažeidimas. LAT vienoje iš savo nutarčių aiškiai atskleidė teismo nešališkumo aspektus. Jis pabrėžė, jog vertinant, ar nebuvo pažeista asmens teisė į nešališką teismą, būtina atsižvelgti į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, kuri yra Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, nuostatas. Europos Žmogaus Teisių Teismas savo sprendimuose pabrėžia du teismo nešališkumo aspektus. Pirma, teismas turi būti subjektyviai nešališkas, t.y. nė vienas teismo narys neturi asmeniškai turėti išankstinio nusistatymo ar būti tendencingas. Asmeninis nešališkumas yra preziumuojamas, jeigu nėra tam prieštaraujančių įrodymų. Antra, teismas turi būti nešališkas objektyviaja prasme, t.y. jis turi pateikti pakankamas garantijas, pašalinančias bet kokią su tuo susijusią abejonę. Vertinant objektyviusius aspektus, turi būti nustatyta, ar yra realių faktų, kurie vis dėlto kelia abejonių dėl teisėjų nešališkumo.¹ Analizuojant LAT nutartis išryškėja, jog kasatorius, teigiantis esant nešališkumo pažeidimą (pvz. teisėjo suinteresuotumą bylos baigtimi), privalo pateikti jo teiginius patvirtinančius įrodymus. Taip pat svarbus argumentas teigiant esant nešališkumo pažeidimą yra byloje dalyvaujančio asmens pateiktas motyvuotas nušalinimo pareiškimas.² Vien teigimas, jog yra pažeistas nešališkumo principas, nepateikiant jokių svarių argumentų ar prieš tai nepasinaudojus nušalinimo institutu, paprastai nebus pripažįstama teismo sudėties pažeidimu kaip absoliučiu negaliojimo pagrindu.

Paanalizavus LAT formuojamą praktiką, kuri detalizuoja neteisėtą teismo sudėtį, kaip absoliutų teismo sprendimo negaliojimo pagrindą, išryškėja priešara tarp LAT nutarčių atskiriant

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 13 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-1034/2003, kat. 25.8.2.; 45.7.

² LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2000 m. sausio 19 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-7-19/2000, kat. 7; LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 31 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-114/2001, kat. 75; ir kt.

teisingumo pažeidimą nuo neteisėtos teismo sudėties. Pvz. 2000 m. lapkričio 6 d. civilinėje byloje A. Stankūnas v. B. Basalykas Nr. 3K-3-1074/2000 atsakovas kasacinį skundą vienu iš argumentų grindė, jog bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties teismas, nes ji buvo išnagrinėta ne pagal atsakovo gyvenamąją vietą. Tačiau LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, pasisakydama dėl neteisėtos teismo sudėties, nutartyje konstatavo, jog „kasatorius daro nepagrįstą išvadą, kad bylą išnagrinėjus pažeidžiant teisingumo taisykles buvo neteisėta teismo sudėtis. Teisingumo pažeidimas nereiškia neteisėtos teismo sudėties“. Tad šia nutartimi LAT griežtai atiboja teisingumo pažeidimą nuo neteisėtos teismo sudėties. Peržvelgus keletą kitų nutarčių, priimtų porą mėnesių anksčiau už minėtąją, LAT laikėsi visai kitos pozicijos – teisingumo pažeidimą pripažino teismo sudėties neteisėtumu. Pvz. 2000 m. spalio 4 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje AB „Žaliakalnio turgavietė“ v. A. Gaigalo įmonė „Ančiukas“ Nr. 3K-3-935/2000, LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija konstatavo, jog rūšinio teisingumo pažeidimas sudaro pagrindą išvadai, kad bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties teismas. Tas pats buvo konstatuota ir 2000 m. rugsėjo 6 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Lietuvos medžiotojų ir žvejų draugija v. LR Vyriausybė ir kt. Nr. 3K-3-782/2000 – „kadangi bylą pirma instancija išnagrinėjo apylinkės teismas, o ne apygardos teismas, todėl <...> konstatuoja, kad byla išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo, o tai yra absoliutus negaliojimo pagrindas“. 2002 m. sausio 16 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje bendroji įmonė UAB „Vilbara“ v. AB „Achema“ Nr. 3K-3-74/2002 LAT taip pat konstatavo, jog procesinių teisės normų pažeidimas, kuomet teismas išnagrinėja jam neteisingą civilinę bylą, pažeidžiant išimtinį teisingumą, vertintinas, kaip absoliutus sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindas – kai byla išnagrinėta neteisėtos teismo sudėties (CPK 354² straipsnio 3 dalies 1 punktas). Mūsų nuomone, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas daugelyje savo nutarčių teisingumo pažeidimą sutapatino su neteisėta teismo sudėtimi todėl, kad 1964 m. CPK 338 str. 2 d. 1 p. prie absoliučių negaliojimo pagrindų įtvirtino tiek neteisėtą teismo sudėtį, tiek teisingumo taisyklių pažeidimą, o kasacinį procesą reglamentuojančios nuostatos prie absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų teisingumo pažeidimo nebeišskyrė, o liko tik neteisėta teismo sudėtis (CPK 354² str. 3 d. 1 p.). Galima būtų manyti, jog 1999 m. įsigalioję CPK pakeitimai bei papildymai rūšinio, išimtinio bei funkcinio teisingumo pažeidimą prilygino neteisėtai teismo sudėčiai. LAT savo ruožtu tai patvirtino savo nutartyse.

Neteisėta teismo sudėtis yra ne tik absoliutus negaliojimo pagrindas, bet taip pat ir proceso atnaujinimo pagrindas su sąlyga jeigu šiuo pagrindu prašymą padavęs asmuo negalėjo remtis apeliaciniame ar kasaciniame skunde (CPK 366 str. 1 d. 8 p. bei 2 d.). Šis ribojimas įtvirtina kliūtį piktnaudžiauti bei vilkinti procesą, kadangi anot V. Nekrošiaus liberali proceso atnaujinimo

procedūra kelia tokį pavojų.¹ Šiuo pagrindu pagrįstai galėtų remtis į bylos nagrinėjimą neištrauktas asmuo, jei įsiteisėjęs teismo sprendimas (nutartis) pažeidžia jo teises ir jis neturėjo nei apeliacijos teisės, nei apskundimo kasacine tvarka galimybės. Teismui priėmus sprendimą už akių, pasyvioji šalis taip pat negali sprendimo už akių skusti nei apeliacine, nei kasacine tvarka. Taigi pasyvioji šalis taip pat galėtų prašyti atnaujinti procesą, remdamasi CPK nuostatomis.

Tad aukštesnės instancijos teismas (apeliacinis ar kasacinis) visada turėtų konstatuoti esant neteisėtą teismo sudėtį, kai pažeidžiamos procesinės taisyklės reglamentuojančios teismo sudarymo taisyklės, kurios liečia tiek kolegijų sudarymą, tiek teisėjų skaičių, tiek pačias teisėjų asmenybes bei teisėjų nušalinimą ar pakartotinį to paties teisėjo bylos nagrinėjimą. Tai lemia asmens teisės į tinkamą procesą pažeidimą, kadangi pažeidžiama teisė į įstatymo garantuojamą teismą.

2. Teismas nusprendė dėl neištrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų (CPK 329 str. 2 d. 2 p.)

LR CPK 14 str. 3 d. bei 266 str. tiesiogiai įtvirtina draudimą teismui spręsti klausimą dėl neištrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų. CPK 14 straipsnis įtvirtina tiesioginio dalyvavimo principą bei nustato jo turinį. Sprendimas dėl neištrauktų į bylą asmenų teisių ir pareigų pažeidžia minimą principą, kurio vienas iš turinio elementų – teismas nagrinėja konkrečių šalių ginčą dėl teisės.

Ką apima sąvoka „dalyvaujantys byloje asmenys“? CPK 37 str. pateikia sąrašą, kas yra laikomas dalyvaujančiu byloje asmeniu. Tai būtų šalys, tretieji asmenys bei jų atstovai, atitinkamus prašymus ypatingosios teisenos bylose pareiškiantys pareiškėjai ir suinteresuoti šiose bylose asmenys. Viešąjį interesą ginantys asmenys remiantis naujuoju CPK laikomi ieškovais.

Kiekviename civiliniame procese yra dvi šalys – ieškovas bei atsakovas, išskyrus ypatingąją teiseną. Šiame procese suinteresuoti asmenys dalyvauja kaip proceso dalyviai. Byloje pakanka ir vieno dalyvio, jei tik yra suinteresuotumas bylos baigtimi. Kaip numato CPK 111 str. 2 d. 2 p. tik ieškovo pareiga yra numatyti byloje dalyvaujančius asmenis. Teismas jokių būdu negali savo iniciatyva į bylą įtraukti atsakovo, išskyrus tai, jog CPK 45 str. nustato taisyklės, esant ieškovo

¹ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P.238.

sutikimui, byloje gali atsirasti pakeistas tinkamas atsakovas. Teismas, nagrinėdamas bylą, privalo priimti sprendimus dėl ieškovo reikalavimų atsakovui. Kadangi ieškovo reikalavimai išplaukia iš materialinių teisinių santykių, todėl byloje turi dalyvauti visi atitinkamo materialinio teisinio santykio dalyviai, o taip pat ir kiti asmenys, kurių teisėms ir pareigoms gali turėti įtakos bylos išsprendimas¹.

Nors paprastai byloje prieš teismą stoja dvi šalys, tačiau būna atvejų, kai procesas tampa sudėtingesnis dėl materialinių teisinių santykių. Tada be šalių civiliniame procese gali dalyvauti ir tretieji asmenys, kurių dalyvavimą lemia tai, kad teismo sprendimas gali įtakoti ne tik šalių, bet ir trečiųjų asmenų teises, pareigas bei teisėtus interesus. Jie galimi tik ginčo teisenoje, nes ypatingoje teisenoje asmenys, kurie mano, kad teismo sprendimas paveiks jų teises, vadinami suinteresuotais asmenimis.² Tretieji asmenys, atsižvelgiant į suinteresuotumą bylos baigtimi, yra dviejų rūšių: tai tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus bei savarankiškų reikalavimų nepareiškiantys. Esminiai skirtumai, kaip nurodoma civilinio proceso teisės teorijoje, būtų: tretysis asmuo, pareiškęs savarankiškus reikalavimus gali būti suprantamas kaip ieškovas, tik pareiškęs ieškinį jau prasidėjusiame procese pirminėms šalims. Tad jam yra suteikiamos visos ieškovo teisės bei pareigos. Tuo tarpu trečiojo asmens, nepareiškusio savarankiškų reikalavimų, tikslas yra padėti šaliai su kuria jis dalyvauja laimėti bylą ir šitaip išvengti savo teisinės padėties pablogėjimo. Jis neturi savarankiško reikalavimo dėl ginčo dalyko. Taip pat skiriasi jų išitraukimas į bylą. Tretysis asmuo, pareiškiantis savarankiškus reikalavimus, į bylą gali išitraukti tik savo paties iniciatyva, teismui tik pranešus apie galimybę išitraukti. Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, į bylą gali išitraukti ne tik savo iniciatyva, bet būti įtraukti atitinkamos šalies prašymu arba teismo iniciatyva. Teismas, nustatęs, kad bylos baigtis gali turėti įtakos neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisėms ar pareigoms, privalo juos savo iniciatyva įtraukti į bylą dalyvauti su viena iš šalių, kad nebūtų pažeistas procesinis reikalavimas - nepasisakyti dėl teisių ir pareigų tų asmenų, kurie procese nedalyvauja.

Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai pirmosios instancijos teismas nusprendžia dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų. Pvz. 2005 m. balandžio 25 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ Šiaulių elektros tinklai v. DNSB Tilžės g. 28, Nr. 3K-3-239/2005, LAT konstatavo, jog į bylą nebuvo įtraukta neprivatizuotų butų savininkė Šiaulių miesto savivaldybė, kuri nėra Daugiabučio namo savininkų bendrijos narė. Šioje byloje buvo sprendžiamas klausimas dėl Daugiabučio namo savininkų bendrijos atsisakymo sudaryti elektros

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 20 d. nutartis civ. b. Nr. 3k-3-1369/2000, kat. 42.

² Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003. T.1. P.277.

energijos tiekimo (pirkimo – pardavimo) sutartį su „Vakarų skirstomaisiais tinkais“ teisėtumo. Pirmosios bei apeliacinės instancijos teismams patvirtinus ginčijamą energijos tiekimo sutartį, neištraukiant Savivaldybės kaip keletos neprivatizuotų butų savininkės, buvo pažeistos jos teisės. Energijos tiekimo sutartis sprendė ir dėl neištrauktos į bylą Šiaulių miesto savivaldybės teisių ir pareigų, t.y. mokesčių apskaičiavimo bei mokėjimo. Tai sudaro absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą.

CPK 329 str. 2 d. 2 p. pabrėžia, jog absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas yra tada, kai pirmosios instancijos teismas nusprendė dėl neištrauktų dalyvauti asmenų teisių ir pareigų. LAT vienoje savo byloje konstatavo, jog apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai gražino bylą pirmosios instancijos teismui, kadangi nebuvo absoliutaus negaliojimo pagrindo, numatyto CPK 329 str. 2 d. 2 p. Apeliacinės instancijos teismo kolegija netinkamai taikė minimą normą, nes ji pasisakė, jog ginčo išsprendimas gali turėti įtakos neištraukto į bylą asmens teisėms ir pareigoms ateityje, todėl bylą privalu gražinti. Tik tariamas galėjimas ateityje turėti įtakos nedalyvavusio asmens teisėms ar pareigos negali būti traktuojamas kaip absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas¹, CPK 329 str. 2 d. 2 p. prasme.

Analizuojant teismo sprendimo įtaką neištraukto į bylą asmens teisėms ir pareigoms visada privaloma atsižvelgti į konkrečių ginčijamų teisinių santykių turinį, kadangi tiek asmenys besiremiantys šiuo pagrindu paduodant skundą, tiek apeliaciniai teismai gali klysti vertindami teismų sprendimų įtaką atitinkamų asmenų teisėms, pareigoms.

Šis absoliutus negaliojimo pagrindas, kaip ir prieš tai analizuotas, taip pat yra vienas iš proceso atnaujinimo pagrindų (CPK 366 str. 1 d. 7 p.). Proceso atnaujinimo institutas yra ypatingas tuo, jog teisė kreiptis į teismą su prašymu atnaujinti procesą yra suteikiama ne tik byloje dalyvavusiems asmenims, bet ir į bylą neištrauktiems asmenims. Jiems yra vienintelė galimybė ginti savo teises ir teisėtus interesus, atnaujinus procesą ir peržiūrint teismų sprendimų teisėtumą bei pagrįstumą.² Remiantis CPK, tokiems asmenims nesuteikiama nei apeliacijos, nei kasacijos teisė (CPK 305, 338, 342 str.). Tam, kad būtų galima atnaujinti bylos nagrinėjimą šiuo pagrindu, būtinos šios sąlygos, jog: 1) tam tikras asmuo be teisėto pagrindo nebuvo įtrauktas į bylą; 2) įsiteisėjęs teismo sprendimas (nutartis) daro įtaką į bylą neištrauktų asmenų teisėms bei pareigoms. Anot LAT, procesas visgi gali būti atnaujinamas tik tuo atveju, jei asmuo, kuris prašo atnaujinti procesą, iš tikro turėjo tam tikrų teisių į ginčo objektą. Jei asmuo neturėjo jokių teisių į ginčo objektą, tai byloje priimtas sprendimas

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 28 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-328/2001, kat. 16.9.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 13 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-544/2004, kat. 108.9; 118.

objektyviai negali turėti įtakos jo teisėms.¹ Buvo nagrinėjama byla, kai pareiškėja L. Unikauskienė teigė, jog ji turėjo būti įtraukta į bylą, sprendžiant klausimą dėl A. Unikauskui suteikto leidimo, įsirengti rūšio patalpose, teisėtumo, kadangi ginčo objektas – patalpos Vilniuje buvo bendroji jungtinė jos ir A.Unikausko nuosavybė. Teismai nustatė, jog visų pirma, tos patalpos nepriklausė nuosavybės teise pačiam A.Unikauskui. Be to, jų santuokos nutraukimo byloje abu buvo pareiškę, jog neturi turto bendrąją nuosavybės teise. LAT todėl konstatavo, jog nėra pagrindo atnaujinti bylos remiantis CPK 366 str. 1 d. 7 p. (teismas nusprendė dėl neįtrauktų į bylos nagrinėjimą asmenų teisių ir pareigų), kadangi pareiškėja jokių teisių į ginčo objektą neturėjo. Tokiu atveju, jos teisės nebuvo pažeistos priimant teismo sprendimą.

Analizuojant šį pagrindą iškyla viena problema. CPK 266 str. įtvirtindamas besąlygišką imperatyvą, jog teismas neturi teisės spręsti dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų lyg ir prieštaruoja grupės ieškinio esmei. Šis visiškai naujas institutas įtvirtintas naujojo CPK 49 str. 5 d. vienu sakiniu. Grupės ieškinio sampratą pateikia E.Krivka - jog tai ieškinys, kurį pareiškia grupei atstovaujantis ieškovas, gindamas teises ir interesus, kurie priklauso asmenų grupei, o teismo sprendimas turės teisinę galią grupei, kaip nedalomai visumai.² Kaip teigia E. Krivka, analizuojantis grupės ieškinio institutą, grupės ieškiniai būdinga apginti ne tik dalyvaujančiųjų, bet ir nedalyvaujančiųjų, ir niekada nedalyvausiančiųjų byloje asmenų grupės teises.³ CPK 266 str. įtvirtintas tiesioginio dalyvavimo principas lyg ir nesiderina su grupės ieškinio samprata. Specialių procesinių normų, reglamentuojančių šį institutą Lietuvoje nėra. Visgi mūsų nuomone, norint įgyvendinti grupės ieškinį neužtenka dabartinio reglamentavimo CPK. Būtinai reikalingas detalesnis reglamentavimas, bet tai yra atskiras gilesnės analizės reikalaujantis klausimas.

Šis pagrindas, įtvirtindamas draudimą teismo sprendimu įtakoti asmenų, neįtrauktų dalyvauti byloje teises ir pareigas, buvo reglamentuojamas tiek tarybiniame civiliniame procese, tiek paliktas naujajame CPK. Būdamas ne tik absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas, bet taip pat ir vienas iš proceso atnaujinimo pagrindų išreiškia šių procesinių nuostatų svarbą. Nesilaikant CPK įtvirtintų procesinių taisyklių yra pažeidžiami tiesioginio dalyvavimo, *audiatur et altera pars* principai, kurie tuo pačiu lemia teisės į tinkamą teismo procesą pažeidimą. Tinkamas pirmosios instancijos teismo procesas atstatomas grąžinant bylą pirmosios instancijos teismui, kuris savo ruožtu privalo įtraukti

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 23 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-188/2005, kat.124.2.7; 124.3.

² E.Krivka. Res judicato principo įgyvendinimo grupės ieškinių procese problemos// Jurisprudencija. 2004, Nr.53(45). P.55.

³ E.Krivka. Viešojo intereso apsauga naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse// Jurisprudencija. 2003, Nr. 37(29). P.29.

atitinkamą asmenį į bylą ir ginčą išnagrinėti iš naujo, kad asmuo tinkamai galėtų ginti savo teises bei teisėtus interesus.

3. Teismo sprendimą priėmė ne tas teisėjas, kuris nagrinėjo bylą (CPK 329 str. 2 d. 3 p.)

Pagrindinė pirmosios instancijos teismo funkcija – išspręsti šalių ginčą iš esmės, kad būtų įgyvendintas teisingumas. Šios pareigos įvykdymas įforminamas pirmosios instancijos teismo sprendimu, kadangi toks teismo procesinis dokumentas priimamas išsprendus bylą iš esmės.

Teismo sprendimo priėmimas ir paskelbimas yra baigiamoji teisminio nagrinėjimo dalis. Sprendimo priėmimo samprata yra reglamentuojama CPK 268 str. 3 dalyje, kur teigiama, jog tai toks teismo veiksmas, kai yra surašoma teismo sprendimo išanginė bei rezoliucinė dalys, nes dėl laiko stokos aprašomoji ir motyvuojamoji dalys gali būti surašomos vėliau. Teismo sprendimas priimamas ir teisėjo ranka arba spausdinimo technika surašomas sprendimų priėmimo kambaryje tuoj po bylos išnagrinėjimo (CPK 268 str. 1 d.). Vykstant pasitarimui ir priimant sprendimą, pasitarimo kambaryje gali būti tik bylą nagrinėję teisėjai ar teisėjas.¹ Jei byla buvo nagrinėta vienasmeniškai, tai sprendimą priima vienas teisėjas, o jei byla nagrinėjama kolegialiai, sprendimas priimamas balsų dauguma (naujajame CPK įtvirtinta galimybė pirmosios instancijos teisme sudėtingą bylą nagrinėti kolegialiai - CPK 62 str. 1 d.). Teisėjas, kuris nesutinka su kitų teisėjų nuomone, turi teisę išdėstyti savo atskirąją nuomonę raštu, tačiau teismo sprendimą privalo pasirašyti visi bylą nagrinėję teisėjai (CPK 268 str. 2 d.). Galima teigt, jog sprendimo priėmimas lyginant su kitomis bylos nagrinėjimo stadijomis yra sudėtingiausia teismo veikla, kuri apima galutinių teisinių išvadų kūrimą, balsavimo procedūrą, jei sprendimą priiminėja kolegija, sprendimo surašymą bei pasirašymą, atskiros nuomonės įforminimą. Teismo sprendimą visada priima tik teisėjas ar jų kolegija, nagrinėję bylą. Teisėjas tiesiogiai nedalyvavęs byloje, nesusipažinęs su visomis aplinkybėmis ir pan. negalėtų priimt teisingo ir pagrįsto sprendimo. Paprastai galutinė teisėjo(-ų) nuomonė susiformuoja tik asmeniškai ištyrus visas bylos aplinkybes. Tai yra tiesioginio bylos nagrinėjimo rezultatas. Sprendimą priėmus teisėjui, kuris nenagrinėjo bylos tiesiogiai būtų pažeidžiamas betarpiškumo (tiesioginio teismo dalyvavimo), teisėjų sudėties nekintamumo bei bendrąja prasme teisingumo principai.

¹ LAT 2005 m. rugsėjo 10 d. apžvalga įstatymų, nustatančių teismo sprendimo priėmimo ir išdėstymo tvarką, taikymas teismų praktikoje Nr. A2-7. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26689>; prisijungimo laikas: 2005-09-10.

1964 m. CPK numatė atskirus absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus – kai pažeistos teisėjų pasitarimo slaptumo taisyklės (1964 m. CPK 338 str. 2 d. 5 p.) bei teismo sprendimo nepasirašė teisėjas (-ai) arba pasirašė ne tas (tie), kurie nurodyti sprendime (1964 m. CPK 338 str. 2 d. 4 p.). Priėmus naują CPK, šių absoliučių negaliojimo pagrindų nebelieka. CPK 264 str. įtvirtina teismo sprendimo priėmimo slaptumo principą, tačiau remiantis galiojančiu CPK šios procesinės taisyklės pažeidimas nebelemia besąlyginio teismo sprendimo naikinimo bei bylos gražinimo pirmosios instancijos teismui. Atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes, byloje dalyvaujantys asmenys gali remtis šiuo procesiniu pažeidimu ir įrodinėti, jog dėl to nukentėjo teismo išvados teisingumas. Mūsų nuomone, viena iš priežasčių, lėmusi šio pagrindo panaikinimą gali būti tai, jog neretai apylinkės teismuose sprendimo priėmimo kambarys tampa ir civilinės bylos nagrinėjimo vieta. Ta pati patalpa tampa tiek bylos nagrinėjimo, tiek sprendimo priėmimo vieta. Tačiau tokiu atveju, visiškai nėra būtina besąlygiškai naikinti priimto sprendimo, kadangi toje patalpoje priimant sprendimą gali likti tik byla nagrinėję teisėjai ar teisėjas ir išspręsti bylą iš esmės teisingai. Naikinti sprendimą todėl būtų galima įrodžius, jog šis faktas lėmė sprendimo neteisėtumą.

Kalbant apie sprendimo nepasirašymo, arba pasirašymo ne to teisėjo, kuris nurodytas sprendime išbraukimą iš absoliučių sprendimo naikinimo pagrindų, būtina paminėti, jog teismų praktikoje pasitaikydavo pareiškėjų, kurie savo skundą aukštesnės instancijos teismui grįsdavo sprendimo nepasirašymu ar pasirašymu ne tų teisėjų. Dažniausiai visgi būdavo griebiamasi „paskutinio šiaudo“, apskundžiant teismo priimtą sprendimą ar nutartį ir taip atitolinant galutinio sprendimo ar nutarties priėmimą. Skunde dažnai būdavo remiamasi gauto sprendimo nuorašo „trūkumu“. Nuorašą įprastai pasirašydavo vienas kuris kolegijos teisėjas, kadangi CPK ir nereikalavo pasirašyti sprendimo ar nutarties nuorašo visiems jį priėmusiems teisėjams. Užtekdavo jo patvirtinimo tik teismo antspaudu. Juolab LAT vienoje iš savo nutarčių konstatavo, jog nesant sprendimą priėmusio teisėjo, nuorašą gali patvirtinti ir kitas teisėjas,¹ svarbu, kad būtų teismo patvirtintas. Ir tai nesudaro pagrindo besąlygiškai naikinti teismo sprendimą.

Sprendimo priėmimas kaip buvo minėta apima keletą pakopų. Viena iš jų, visų bylą nagrinėjusių teisėjų privalomas pasirašymas priimto sprendimo. Tad sprendimą pasirašius ne tam teisėjui, kuris nagrinėjo bylą, galima teigti, jog tai tapatu sprendimo priėmimui ne to teisėjo, kuris nagrinėjo bylą, kaip įtvirtinta CPK 329 str. 2 d. 3 p., nes sprendimo pasirašymas būtina sąlyga sprendimo priėmimui. Šiuo požiūriu, absoliutaus negaliojimo pagrindo, kai sprendimą pasirašė ne tas teisėjas, ar jo iš viso nepasirašė, panaikinimas lyg ir visiškai logiškas žingsnis.

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 19 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-1379/2001, kat. 15.2.1.1; 16.5.

Šis absoliutus pagrindas, liečiantis sprendimo priėmimo vieną iš esminių sąlygų, jog procesinį dokumentą privalo priimti byla nagrinėjęs teisėjas (-ai), visiškai pagrįstai įtvirtintas CPK 329 str. 2 d. Nė vienas teisėjas, nedalyvavęs byloje, negali priimti teisingo sprendimo. Tokiu atveju jis neturi galimybės tiesiogiai ištirti visus byloje pateiktus įrodymus ir asmeniškai įsisamontinti su byla susijusią informaciją. Kiekvienam byloje dalyvaujančiam asmeniui todėl yra suteikta teisė prašyti aukštesnės instancijos teismo naikinti sprendimą, priimtą teisėjo, kuris bylos nenagrinėjo, kad būtų užtikrinta asmens teisė į tinkamą pirmosios instancijos teismo procesą. Tiesioginio teismo dalyvavimo, teisėjų sudėties nekintamumo principų pažeidimas lemia, jog CPK garantuojamo tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo.

4.Sprendimas (nutartis) yra be motyvų (sutrumpintų motyvų) (CPK 329 str. 2 d. 4 p.)

Teismui priimant sprendimus, nutartis, nutarimus nepakanka laikytis tik priėmimui būdingų procesinių taisyklių (procesinį dokumentą priima byla nagrinėjęs teismas, pasitarimo slaptumas ir pan.). Labai svarbūs yra procesiniam dokumentui nustatyti griežti turinio reikalavimai. Tai pateisinama atsižvelgiant į teismo sprendimo, nutarties ar nutarimo teisinę galią.

LR CPK 270 ir 291 straipsniai reikalauja motyvuoti priimamus pirmosios teismo instancijos sprendimus ir nutartis. Šis reikalavimas taikomas ir apeliacinės instancijos teismo priimamiems sprendimams, nutartims (CPK 331 str.) bei kasacinės instancijos teismo nutartims bei nutarimams (CPK 361 str.).

Analizuojant civilinio proceso teisės doktriną, ryškėja, jog nėra galutinai suformuluotos aiškios, nusistovėjusios motyvų, tuo labiau sutrumpintų motyvų sąvokos. Žinoma, atitinkami civilinio proceso teisės mokslo šaltiniai pateikia trumpus apibūdinimus, kaip pvz. „motyvai – teismo (teisėjo) visi samprotavimai, kuriuos jis išreiškia sprendime“.¹ Visgi motyvų esmė atsispindi per jų sudėtinę dalį, analizuojant, kas turi būti atskleidžiama. CPK 270 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, jog sprendimo motyvuojamoje dalyje glausta forma turi būti nurodoma: 1) teismo nustatytos bylos aplinkybės; 2) įrodymų, kuriais grindžiamos teismo išvados, vertinimas; 3) argumentai, dėl kurių teismas atmetė kuriuos nors įrodymus; 4) įstatymai ir kiti teisės aktai, kuriais teismas vadovavosi, bei kiti teisiniai argumentai. Vadinas, teismas, priimdamas sprendimą ar nutartį, suformuluotą

¹ Tarybinė civilinio proceso teisė. – Vilnius: Mintis, 1983. P.161. Гражданский процесс: учебник. - Москва, 1993. С.293.

išvadą pagrindžia faktiniais duomenimis (faktiniu argumentavimu) bei teisės aktais, kurių pagalba kvalifikuoja teisinius santykius (teisiniu argumentavimu). LAT šią sampratą patvirtina teigdamas, jog „sprendimas yra motyvuotas tik tuo atveju, jeigu teismas nurodo savo išvadų ir faktinius, ir teisinius argumentus“.¹

Sutrumpintų motyvų, kurie pirmą kartą Lietuvoje buvo įtvirtinti 1994 m. birželio 23 d. CPK 220 straipsnio pakeitimu², samprata galutinai įtvirtinta 1998 m. gruodžio 10 d. įstatymu, keitusiu 1964 m. CPK.³ Tiek ši pataisa, tiek naujasis CPK aiškiai įtvirtina, jog priimant sutrumpintus motyvus, galimas tik argumentų nenurodymas, dėl kurių teismas atmeta kuriuos nors įrodymus. Jokiu kitu būdu trumpinti motyvų neleidžiama. Sutrumpinti motyvai remiantis naujuoju CPK leidžiami: 1) jei atsakovas ieškinį pripažįsta visiškai ar iš dalies (CPK 268 str. 5 d.) bei nagrinėjant ginčus dėl nedidelių sumų priteisimo (CPK 441 str.). Šie aiškūs sutrumpintiems motyvams keliami reikalavimai įtvirtinti CPK yra būtini, kadangi 1994 metais įtvirtinus sutrumpintus motyvus bei neatskleidus jų sampratos, kaip teigia V. Nekrošius, dažnai teismams sutrumpinti motyvai reikšdavo vos porą formalių sakinių, iš kurių nebuvo galima spręsti apie sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą.⁴

Civilinio proceso teisės mokslas akcentuoja sprendimų (nutarčių) motyvų svarbą bei išskiria keletą priežasčių, kodėl būtina priimamus sprendimus, nutartis motyvuoti. Autorės nuomone, nagrinėjant absoliučiuose sprendimo negaliojimo pagrinduose įtvirtintų procesinių pažeidimų įtaką esminiams procesiniams principams, reikia išskirti šiuos motyvų svarbos aspektus. Visų pirma, teismo sprendimo motyvai yra svarbūs tam, kad būtų galima įgyvendinti teismo sprendimo teisėtumo bei pagrįstumo kontrolę. Tik žinant faktinį bei teisinį teismo padarytų išvadų pagrindimą galimas skundo aukštesniajai instancijai padavimas. CPK 306 str. numato, jog apeliaciniame skunde būtina nurodyti bylos aplinkybes, įrodymus bei teisinius argumentus, kuriais grindžiamas sprendimo ar jo dalies neteisėtumas, nepagrįstumas. Jei nėra motyvų, apeliacinio skundo pagrindą nurodyti praktiškai neįmanoma. Antrasis svarbus argumentas, lemiantis motyvų reikšmę civiliniame procese yra *audiatur et altera pars* principo laikymasis. Minimo principo viena iš sudėtinių dalių byloja, jog teismas privalo apsvarstyti abiejų šalių pateiktus įrodymus bei argumentus ir dėl jų pareikšti pagrįstą nuomonę. Remiantis įrodymų visumos vertinimu, teismas nurodo, kodėl tam tikras aplinkybes laiko nustatytomis ar atvirkščiai nenustatytomis, kodėl priima vienokį ar kitokį sprendimą ir pan. Tad šių

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 17 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-36/2004, kat. 15.2.1.3; 47.3; 94.2.

² Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P.164.

³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, Nr. VIII-959, 1998 m. gruodžio 10 d.// Žinios. 1998, Nr. 12-3106 (įsigaliojo nuo 1999 m. sausio 1 d.).

⁴ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P.166.

minėtų principų – šalių teisė pasinaudoti apeliacijos teise bei teismas privalo išklaudyti kiekvieną šalį – pažeidimas lemia teisės į tinkamą teismo procesą pažeidimą, nes minimi du principai įtraukti į tinkamo teismo proceso principo turinį.¹

Ne tik Lietuvos civilinio proceso teisė, bet ir kitų užsienio valstybių proceso teisė numato aukštesnės instancijos teismo teisę naikinti be motyvų priimtą sprendimą ar nutartį. Pvz. JAV vienas iš tinkamo teismo proceso principo procesinių aspektų yra draudimas teismams priimti savavališkus sprendimus. Vokietijoje teismo pareiga motyvuoti sprendimą yra įtvirtinama netgi Konstitucijoje. Todėl motyvų nebuvimas taip pat suteikia teisę panaikinti teismo sprendimą.²

Lietuvoje iki 1998 m. gruodžio 10 d. įstatymu įtvirtintų 1964 m. CPK pataisų, sprendimo (nutarties) priėmimas be motyvų, ar sutrumpintų motyvų nebuvo priskiriamas prie absoliučių sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindų. Vadinasi, sprendimo turinio reikalavimų pažeidimas bylos gražinimą žemesniajai instancijai galėjo įtakoti tik kai dėl šios pažeidimo galėjo neteislingai būti išspręsta byla.

Įtvirtinus sprendimo (nutarties) vieną iš turinio reikalavimų – motyvavimo pažeidimą prie absoliučių negaliojimo pagrindų, LAT iškilo būtinybė išaiškinti, kokių motyvų nebuvimas lemia absoliutų sprendimo (nutarties) negaliojimą bei bylos gražinimą pirmosios ar apeliacinės instancijos teismui. Daugelyje savo nutarčių LAT aiškiai pabrėžė, jog absoliučiu teismo sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindu pripažįsta tik visišką motyvų nebuvimą. Išsamaus faktų ar teisės normų analizės nebuvimas nesudaro pagrindo laikyti, jog sprendimas yra be motyvų, jeigu iš esamų motyvų galima daryti išvadą, kodėl teismas nusprendė vienaip ar kitaip. Tad tik visiškas motyvų nebuvimas arba neišsamių motyvų priėmimas, kurie neleidžia suprasti kokiais teisiniais argumentais vadovautasi, suteikia teisę šiuo pagrindu naikinti sprendimą ar nutartį kaip absoliučiai niekinę.³

LAT, pasisakydamas dėl apeliacinės instancijos sprendimų, nutarčių motyvavimo tinkamumo, akcentavo, jog visų pirma, vertinant atsižvelgiama tiek į šių procesinių dokumentų turinį, tiek ir į apeliacinio skundo argumentus. Antra, apeliacinės instancijos teismas neprivalo analizuoti ir pasisakyti dėl kiekvieno apeliacinio skundo argumento, o tik būtina aptarti ir įvertinti kiekvieną pagrįstą su nagrinėjama byla susijusį apeliacinio skundo argumentą. Visgi pasitaiko piktnaudžiavimų apeliacijos teise ir pateikiama pseudoargumentų (akivaizdžiai nepagrįstų), kurių

¹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003. T.1. P.153.

² Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2005. T.2. P.160-161.

³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 8 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-271/2000; 2000 m. gegužės 3 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-486/2000; 2002 m. kovo 20 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-512/2002; 2003 m. birželio 4 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-650/2003.

analizavimas prieštarautų proceso koncentruotumo, protingumo tikslams.¹ Mūsų taip pat pastebėta, jog dažnai motyvavimo netinkamumą LAT pabrėžia, kaip apeliacinio skundo bei apeliacinės instancijos teismo motyvų išdėstymo puslapių skaičiaus santykį. Kaip pvz. „apeliacinio skundo argumentai išdėstyti keturiuose puslapiuose, o motyvai pateikti keliais sakiniais ir daugumos skundo argumentų teismas neanalizavo.“²

Mūsų nuomone, visiškai pagrįstai sprendimo, nutarties priėmimas be motyvų (ar sutrumpintų motyvų) yra traktuojamas kaip absoliutus sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindas. Nemotyvuotas teismo priimtas sprendimas, nutartis kelia abejonių dėl teisėtumo bei pagrįstumo, teisingumo vykdymo ir pažeidžia keletą esminių civilinio proceso principų. Motyvų svarba vertinama atsižvelgiant į *audiatur et altera pars* bei apeliacijos teisės įgyvendinimo galimybes. Nesant tinkamų motyvų pažeidžiami šie principai, o tuo pačiu išnyksta kiekvienam asmeniui garantuojama teisė į tinkamą procesą. Tokiu atveju nemotyvuotą sprendimą, nutartį privalu naikinti ir bylą gražinti spręsti iš naujo tos instancijos teismui, kurio sprendimas, nutartis buvo priimti be motyvų.

5. Byloje nėra teismo posėdžio protokolo, kai byla išnagrinėta žodinio proceso tvarka CPK (329 str. 2 d. 5 p.)

LR CPK 15 straipsnis įtvirtina žodiškumo principą. Tarp procesualistų ilgą laiką vyko diskusijos dėl žodiškumo privalumų, trūkumų lyginant su rašytiniu procesu. Buvo pasirinktas kompromisas, jog geriausia būtų derinti šiuos principus. Lietuvos civilinio proceso mokslo atstovai taip pat kaip vieną iš vykdomos bylų nagrinėjimo pirmosios instancijos teismuose reformos tikslų numatė - iš dalies atsisakyti žodinio bylos nagrinėjimo principo ir sukurti naują mišrų procesą, derinantį žodiškumą bei rašytinę formą.³ Nors žodiškumo principas yra vyraujantis pirmosios instancijos teisme, tačiau galimas ir netgi privalomas (pvz. dokumentiniame procese, teismo įsakymui priimti) ir rašytinis procesas. Europos Tarybos Ministrų komitetas 1984 m. vasario 28 d. rekomendacijoje

¹LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-512/2002, kat. 15.2.1.1.;15.2.1.2.;21.2.2.9.;21.4.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 7 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-169/2005, kat.121.1; 121.21.

³ V. Mikelėnas. Qua vadis? Arba eksperimentuojama toliau// Justitia. 1998, Nr.6. P.9.

Nr. R (84) 5 pateikė pasiūlymą, jog teismui yra suteikiama teisė, atsižvelgiant į bylos pobūdį, nuspręsti, kokį taikyti procesą – rašytinį, žodinį ar mišrų.¹

Žodiškumo principas tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teisme yra vyraujantis, numatant tik tam tikras išimtis, kada vyksta rašytinis procesas. Žodinio proceso eiga privalo būti fiksuojama specialiaame procesiniame dokumente – teismo posėdžio protokole, išskyrus keletą įstatyme nurodytų atvejų, kai byla gali būti nagrinėjama žodžiu, tačiau protokolas nerašomas. Kaip pavyzdžiai būtų – teismo leidimų išdavimo, turto administravimo, paveldėjimo procedūrų taikymo bei kitos bylos, numatytos CPK ir kituose įstatymuose. Teismo posėdžio protokolą rašo teismo pareigūnas – posėdžių sekretorius. Įrašai protokole turi būti padaryti ta tvarka, kuria vyko procesiniai veiksmai ir atspindėti visus esminius bylos nagrinėjimo momentus.

Kalbant apie protokolą, būtina paminėti 2002 m. CPK įtvirtintas naujoves, kurios buvo būtinos siekiant proceso koncentruotumo. Visų pirma, protokolo turinyje užtenka reikalavimų, prašymų, pareiškimų, išvadų ir panašiai esmės arba santraukos. Visiškai nereikalinga kaip teigia V. Nekrošius, teisme rašyti „romaną“, kaip buvo nagrinėjama byla.² Antra, naujasis CPK iššifruotą stenogramą prilygina tikriausiam teismo posėdžio protokolui. Taip yra panaikinamas senajame CPK buvęs nesuprantamas reikalavimas, kad šalia stenogramos būtų dar rašomas ir protokolas. Tokiu atveju, nebuvo prasmės stenografuoti. Tačiau stenografavimui reikia specialistų bei atitinkamų lėšų, kad būtų galima naudoti stenografavimą posėdžio eigai fiksuoti. Vargu ar koks teismas todėl šiuo metu praktikuoja stenografuoti. Tuo tarpu stenografavimas užtikrintų tikslios informacijos gavimą apie bylos nagrinėjimą pirmosios instancijos teisme. Ne retas atvejis, kada protokolas surašytas taip, kad jo ir perskaityti neįmanoma. 2003 m. balandžio 3 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2-144/2003, Lietuvos apeliacinio teismo teisėjų kolegija esant neįskaitomam teismo posėdžio protokolui ir negalint patikrinti skundžiamos teismo nutarties pagrįstumo, bylą grąžino pirmajai instancijai ir pripažino esant absoliutų pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindą. Protokolo neįskaitymą teisėjų kolegija prilygino jo nebuvimui. Nors CPK įtvirtina protokolo nebuvimo faktą, tačiau mūsų nuomone, visiškai pagrįsta tokia šio pagrindo interpretacija. Jei neįmanoma protokolu pasinaudoti, t.y. perskaityti, tai galima teigti, jog jo visiškai nėra. Juolab, kad yra galimybių ranka rašytą posėdyje protokolą perspausdinti, matant, jog jis neįskaitomas (CPK 170 str. 5 d.).

¹ Recommendation No. R (84) 5 „On the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice“. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 28 February 1984. <https://wcm.coe.int/rsi/CM/index.jsp>; prisijungimo laikas: 2005-05-25.

² Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P.138.

Teismo posėdžio protokolo reikšmė yra keleriopa. Visų pirma, protokolas padeda orientuotis bylos medžiagoje, o priimant sprendimą pirmosios instancijos teismas gali dar kartą peržvelgti bylos eigą ir priimti teisingą sprendimą. Tai svarbu, kai bylos nagrinėjimas vis buvo atidedamas ir tęsėsi gana ilgai. Antra, teismo posėdžio protokolas svarbus priimto sprendimo teisėtumo bei pagrįstumo kontrolei. Pagal protokole esamą informaciją apeliacinės ar kasacinės instancijos teismas turi galimybę patikrinti, ar nebuvo padaryta proceso teisės normų pažeidimo. Netgi kai kuriuos absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus aukštesnės instancijos teismai tikrina remdamiesi protokolu.¹ Trečia, protokolas užtikrina teisę į proceso viešumą siaurąja prasme, suteikiant byloje dalyvaujantiems asmeniui susipažinti su juo bei pareikšti pastabas.

Analizuojant teismų praktiką, matyti, jog teismo posėdžio protokolo nebuvimą skundą paduodantys asmenys dažnai prilygina jo netinkamam pasirašymui.² 2001 m. sausio 17 d. nutartimi civilinėje byloje G.Morkūnienė v. L.Meškinienė Nr. 3K-3-51/2001 LAT CBS teisėjų kolegija konstatavo, jog teismo posėdžio netinkamas pasirašymas, pažeidžiant procesines teisės normas, negali būti prilyginamas absoliučiam sprendimo negaliojimo pagrindui – kai byloje nėra teismo posėdžio protokolo. Šiuo pagrindu galima remtis tada, kai pavyzdžiui paduodant kasacinį skundą, iš tiesų byloje nėra apeliacinės instancijos teismo protokolo. 2005 m. sausio 24 d. nutartimi civilinėje byloje UAB "Jubera" v. Lietuvos vaikų ir jaunimo centras Nr. 3K-3-6/2005, LAT CBS teisėjų kolegija konstatavo, jog byloje nebuvo protokolo. Tai LAT konstatavo įvertinus keletą faktų. Visų pirma, iš bylos medžiagos, bylos lapų, pradedant bylos lapu 264 ir baigiant 273, buvo matyti, jog numeracija yra akivaizdžiai taisyta, kiekvieną bylos lapo numerį padidinant trimis, tai yra tiek, kiek yra 2004 m. spalio 19 d. teismo posėdžio protokolo lapų. Nesant minėto teismo posėdžio protokolo, netiesiogiai patvirtino ir aplinkybė, jog 2004 m. spalio 27 d. lydraščiu Vilniaus apygardos teismas bylą gražino pirmosios instancijos teismui, o 2004 m. spalio 29 d. pareikalavo vėl skubiai atsiųsti bylą į Vilniaus apygardos teismą. Šią bylą Vilniaus miesto 1-asis apylinkės teismas Vilniaus apygardos teismui išsiuntė 2004 m. lapkričio 3 d., t. y. po kasacinio skundo surašymo, ir darytina išvada, kad išsiuntė dėl teismo posėdžio protokolo įsiuvimo į bylą. Aplinkybę, kad teismo posėdžio protokolas į bylą įsiūtas po kasacinio skundo surašymo, patvirtino ir byloje esantis bylos dokumentų sąrašas, kuris nesutapo su kasatoriaus pateikta bylos dokumentų sąrašo kopija. Tai ir leido daryti išvadą, kad kasacinio skundo surašymo metu minėtas protokolas bylos dokumentų sąrašė nebuvo nurodytas. Iš šios LAT nutarties paaiškėjo, jog ir apeliacinės instancijos teisme žodinio proceso

¹ Remiantis protokolu galima nustatyti, ar byla išnagrinėta neteisėtos teismo sudėties, ar teismas nusprendė dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų. Taip pat iš protokolo turinio galima spręsti dėl teisėjo tinkamumo, tinkamo informavimo apie bylą, proceso kalbos taisyklių laikymosi.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 28 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-247/2002, kat. 20.6.

tvarka išnagrinėjus bylą ir nesurašius protokolo laiku, lemia apeliacinės instancijos teismo sprendimo ar nutarties absoliutų negaliojimą lygiai kaip šį pažeidimą padarius pirmosios instancijos teisme, remiantis CPK 329 str. 2 d. 5 p.

Kai byloje nustatomas absoliutus sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindas – nėra teismo posėdžio protokolo, galima teigti, jog yra pažeidžiama viena iš proceso koncentruotumą bei viešumą užtikrinančių priemonių. Išsamus protokolas visų pirma, suteikia galimybę teismui greičiau atkurti esminius bylos momentus ir priimti teisingą sprendimą. Antra, kiekvienas byloje dalyvaujantis asmuo turi teisę susipažinti su protokolu, taip garantuojant teisę į proceso viešumą siaurąja prasme. Protokolas taipogi svarbus procesinis dokumentas apskūsto teismo sprendimo teisėtumo ir(ar) pagrįstumo peržiūrai. Tad jo nebuvimas lemia tinkamo proceso garantuoto kiekvienam byloje dalyvaujančiam asmeniui pažaidą.

6. Pažeistos rūšinio ar išimtinio teisingumo taisyklės (CPK 329 str. 2 d. 6 p.)

Teisės kreiptis į teismą viena iš tinkamo realizavimo sąlygų – bylos teisingumo taisyklių laikymasis. LR CPK IV skyriuje įtvirtintos teisingumo procesinės taisyklės, kurios reglamentuoja bylų paskirstymo teismams tvarką. Nustačius, kad ginčas priskirtinas teismų kompetencijai, būtina išsiaiškinti, koks konkretus teismas jį turi nagrinėti. CPK įtvirtos 2 teisingumo rūšys: rūšinis bei teritorinis. Tačiau ne visų teisingumo taisyklių nesilaikymas lemia absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą. CPK 329 str. 2 d. 6 p. įtvirtintas rūšinio bei išimtinio teisingumo taisyklių pažeidimas, lemiantis teismo sprendimo absoliutų negaliojimą.

Rūšinio teisingumo taisyklės reglamentuoja atribojimą tarp bendrojo ir specializuoto teismo kompetencijų bei nustatoma bendrosios kompetencijos teismų sistemos grandis, kurios teismas turi nagrinėti bylą kaip pirmoji instancija. Tad rūšinis teisingumas nustato bendrosios kompetencijos teismų ir administracinių teismų (kurie pradėjo veikti 1999 m. gegužės 1 d.)¹ bei apylinkės ir apygardos kaip pirmosios instancijos teismų kompetenciją, nes joks ginčas negali būti išnagrinėtas apeinant pirmąją instanciją.

Teismų praktikoje ne retai kyla klausimai, kuris – bendrosios kompetencijos ar administracinis teismas privalo nagrinėti tam tikrą ginčą. Bendra taisyklė, jog šių teismų kompetencija atribojama

¹ Lietuvos Respublikos administracinių teismų įsteigimo įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-309.

pagal ginčo dėl teisės pobūdį: administraciniai teismai sprendžia ginčus, kylančius iš viešosios teisės reglamentuojamų santykių, o bendrosios kompetencijos teismai nagrinėja ginčus, kylančius iš privatinės teisės reglamentuojamų santykių. LR Administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau ABTĮ) 15, 18-20 straipsniai nustato teisingus ginčus administraciniams teismams (administraciniams teismams teisingos bylos dėl viešojo administravimo subjektų priimtų teisės aktų ir veiksmų teisėtumo.). Visgi pasitaiko atveju, kai iškyla klausimas, su kuo ginčas labiau susijęs: su civiliniais teisiniais santykiais ar su viešojo administravimo santykiais. Vienoje savo byloje LAT, atsižvelgdamas į specialios teisingumo kolegijos formuojamą praktiką, daro išvadą, jog sprendžiant ginčą dėl viešojo administravimo subjekto akto teisėtumo ir pagrįstumo, kuriame sprendžiamas klausimas dėl asmenų civilinių teisių, tokio pobūdžio administracinis aktas vertintinas kaip labiau susijęs su asmenų civilinėmis teisėmis ir byla nagrinėtina bendrosios kompetencijos teisme,¹ nepriklausomai nuo to, kad ginčo kilimo priežastis yra administracinis aktas. Remiantis CPK 26 str. 2 d., bendrosios kompetencijos teismas, nagrinėdamas bylą civilinio proceso tvarka, išsprendžia ir administracinio akto teisėtumo klausimą.

LAT konstatavo, jog pagal ABTĮ administracinių teismų kompetencija apibrėžiama ne vien per teisinio santykio subjektą (t.y. viešojo administravimo subjektas), bet ir per teisinio santykio pobūdį bei prigimtį, iš kurio kilo ginčas. Administracinių teismų kompetencijai paprastai priskirtinas nagrinėjimas ginčų, kurių išsprendimas nėra siejamas su tolesniu kokio nors civilinio teisinio ginčo išsprendimu.² Sprendžiant, ar teisinis santykis yra civilinis, ar ne, priklauso nuo šio santykio pobūdžio, jo turinio ir jo šalių tarpusavio teisinės padėties. Turtinis santykio pobūdis dar nereiškia, jog jis yra civilinis. LAT 2001 m. civilinėje byloje analizavo klausimą dėl piniginių kompensacijų išmokėjimo už nacionalizuotą turtą. Kadangi valstybė, spręsdama klausimą dėl turto nacionalizavimo, dalyvauja kaip valdžios institucija, o ne kaip privatus asmuo, be to nekilnojamojo turto grąžinimas vykdomas ne pagal CK taisykles, o specialius aktus, restitucija yra ribota, patvirtina, jog santykiai yra ne civiliniai, o administraciniai,³ nors ir turtiniai. Kai valstybė ar savivaldybė dalyvauja civiliniuose teisiniuose santykiuose lygiais pagrindais su kitais subjektais ir nėra būdingas pavaldumo elementas, tai kylantis ginčas yra laikomas civiliniu ir sprendžiamas bendrosios kompetencijos teisme, nepriklausomai nuo to, kad vienas iš subjektų atstovauja valstybę ar savivaldybę bei sprendžiamas klausimas dėl valstybės ar savivaldybės aktų. Tuo atveju, kai keliamas ginčas yra susijęs tiek su administraciniais, tiek ir su civiliniais teisiniais santykiais,

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-557/2004, kat. 25.6.1;108.6.

² Specialios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo 2004 m. rugsėjo 3 d. nutartis Nr.TK-2004-62.

³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 16 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-518/2001, kat. 85.2.

atsižvelgiant į jau esančią Specialiosios teisėjų kolegijos formuojamą praktiką dėl ginčų rūšinio teisingumo, ginčas nagrinėtinas bendrosios kompetencijos teisme.

Pagal šiuo metu galiojančio CPK 36 straipsnio 2 dalį, speciali teisėjų kolegija sprendžia ginčus dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos teismo ir administracinio teismo, bet tai nėra subjektas, tuo pačiu sprendžiantis klausimus ir dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos teismų, kurie privalo nagrinėti bylas pirmąja instancija.

Tiek civilinio proceso mokslas, tiek LAT aiškiai pabrėžia, jog nustačius, kad byla turi nagrinėti bendrosios kompetencijos teismas, turi būti nustatoma, kuris pirmosios instancijos teismas - apylinkės ar apygardos nagrinės bylą. Rūšinį teisingumą lemia ginčo pobūdis, suma bei šalys. Šie kriterijai įtakoja, jog sudėtingesnės bylos nagrinėjamos apygardos teisme, kaip pirmosios instancijos teisme. CPK 27 straipsnis numato, kokias bylas kaip pirmoji instancija nagrinėja apygardos teismai, o CPK 28 straipsnis reglamentuoja atvejus, kai pirmąja instancija bylas nagrinėja Vilniaus apygardos teismas. Šie straipsniai neįtvirtina baigtinio sąrašo, kadangi įstatymuose gali būti numatyti ir kiti atvejai.

Didesnių problemų, sprendžiant kuris teismas turi nagrinėti bylą kaip pirmoji instancija, teismų praktikoje nekyla, mat pagrindai įtvirtinti CPK bei kituose įstatymuose nurodo, kada byla turi būti išnagrinėta apygardos teisme, darant išimtį iš bendrosios taisyklės – jog pirmąja instancija bylas nagrinėja apylinkės teismai (CPK 26 str.). Pasitaiko atveju, kai teismui yra pateikiamas priešiškinis, kuris keičia rūšinį teisingumą pagal ginčo sumos kriterijų. Tokiu atveju, kai ieškinio ir priešieškinių reikalavimai teisingi skirtingoms teismų sistemos grandims, nulemia aukštesnės teismų sistemos grandies teismas, kuris bylą nagrinėja kaip pirmosios instancijos teismas.¹ Taip pat pasitaiko atveju, kai priėmus bylą teismo žinion, keičiasi rūšinis teisingumas ir dėl to privalu bylą perduoti kompetetingam teismui. Pvz. 2004 m. balandžio 15 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymo pakeitimas, kuriame pakito reikalavimo (-ų) dėl įpareigojimo nutraukti veiksmus, pažeidžiančius sąžiningą konkurenciją, rūšinis bei išimtinis teisingumas (iš bendrojo teritorinio jis tapo rūšiniu išimtiniu teisingumu). Tokiu atveju, kaip teigia LAT, pasikeitimas lemia, jog aptariamoji byla, remiantis CPK 34 straipsnio 1 dalimi, turi būti perduota nagrinėti atitinkamam teismui. To nepadarius, byla teisme laikoma išnagrinėta pažeidžiant rūšinio (dalykinio) išimtinio teisingumo taisyklės, tai sudaro pagrindą teismui taikyti CPK 329 straipsnio 1 dalies 6 punktą. CPK 34 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata „/.../ pasikeitus rūšiniam teisingumui /.../“, taikytina ir tada, kai pasikeičia bent vieno (ar dalies) byloje keliamų reikalavimų rūšinis

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 22 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-117/2003, kat. 85.2.;116;117. Analogiškos išvados padarytos LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 26 d. nutartyje civ. b. Nr. 3K-3-1144, kat. 85.2 bei kt.

teisingumas, sąlygoja bylos perdavimą kitam, nors ir tos pačios grandies teismui, kuriam tokią bylą priklauso nagrinėti pagal rūšinio išimtinio teisingumo taisykles.¹

Teritorinis teisingumas skirtingai nei rūšinis teisingumas nurodo konkretų tos pačios grandies teismą. Viena iš teritorinio teisingumo porūšių yra *išimtinis* teritorinis teisingumas. Jo pažeidimas, kaip ir rūšinio teisingumo pažeidimas lemia sprendimo absoliutų naikinimą bei bylos perdavimą kompetetingam teismui. CPK 31 straipsnio nuostatos imperatyviai įvardija teismą, kuris turi nagrinėti bylą, iškilus tam tikriems ginčams ir siekiant apginti tam tikro pobūdžio teises. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai teismai netinkamai išaiškina išimtinio teisingumo taisykles, nes netinkamai įvertina reikalavimo esmę.

Tiek rūšinį, tiek išimtinį teisingumą reglamentuojančios procesinės normos įsakmiai nurodo teismą, kuris turi nagrinėti bylą. Šių taisyklių privalo laikytis ir teismai, ir ginčo šalys. CPK 32 straipsnio 2 d. patvirtina, jog nei rūšinis, nei išimtinis teisingumas negali būti šalių susitarimu pakeistas.

Teisingumo taisyklių pažeidimas kaip absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas įtvirtintas tik 1998 m., priėmus 1964 m. CPK pataisas.² Ne tik rūšinio bei išimtinio teisingumo taisyklių pažeidimas įtakojo absoliutų sprendimo negaliojimą, bet taip pat ir funkcinio teisingumo pažeidimo nustatymas turėdavo lemti besąlyginį sprendimo ar nutarties naikinimą. Priėmus naująjį CPK, bylos išnagrinėjimas pažeidus funkcinį teisingumą (paskirstoma teismų kompetencija instancijų sistemoje bei nustatoma teismo kompetencija, nesusijusi su jurisdikcine veikla ar susijusi tik iš dalies) nebeįtakoja absoliutaus sprendimo ar nutarties negaliojimo. Funkcinio teisingumo pažeidimo panaikinimą iš absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų, mūsų nuomone, galėjo lemti tai, kad ši teisingumo rūšis labiau teorinė, vartojama procesualistų darbuose, o CPK tiesiogiai net neįtvirtinta. Galbūt todėl ir buvo atsisakyta, kad neįneštų painiavos teismams bei nesuteiktų galimybės piktnaudžiauti šiuo pagrindu byloje dalyvaujantiems asmenims.

Civilinio proceso kodekso normos nustato, kad tuo atveju, kai byla teismui neteisinga, teisėjas turi atsisakyti priimti pareiškimą (CPK 137 straipsnio 2 dalies 2 punktas), o tuo atveju, kai iškėlus bylą nustatoma, kad pareiškimas priimtas pažeidžiant teisingumo taisykles, teismas privalo perduoti bylą atsižvelgdamas į teisingumą, t.y. teismui, kuriam ji teisinga (CPK 34 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Jeigu teismas išnagrinėja bylą pažeisdamas rūšinio ar išimtinio teisingumo taisykles, sprendimas turi būti naikinamas apeliacine ar kasacine tvarka. Kasacinės instancijos

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 1 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-654/2004, kat. 85.2.

² 1998 m. gruodžio 10 d. įstatymo Nr. VIII – 959 redakcijos (įsigaliojo nuo 1999 m. sausio 1 d.) 338 str. 2 d. 1 p.

teismas, nustatęs, jog pirmosios instancijos teismas pažeidė rūšinį ar išimtinį teisingumą, o apeliacinės instancijos teismas išsprendė bylą, pasisakydamas tik dėl apeliacinio skundo motyvų, pažeisdamas CPK 329 str. 2 d. 6 p., naikina tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos procesinius teismo sprendimus ir bylą gražina nagrinėti iš naujo pagal teisingumą pirmajai instancijai.

CPK 329 straipsnio 2 d. 6 p. pabrėžia rūšinio bei išimtinio teisingumo taisyklių svarbą, įtvirtinant jų pažeidimą tarp absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų. Rūšinis, išimtinis teisingumas nėra savitiksliis. Jį lemia tam tikrų kategorijų bylų specifika, reikalingumas šių kategorijų bylas koncentruoti imperatyvais nustatytame teisme tam, kad būtų užtikrintas teisingas, greitas bei ekonomiškąs bylos išnagrinėjimas, atsižvelgiant į bylos specifiškumą, sudėtingumą. Pirmosios instancijos teismui, išnagrinėjus neteisingą jam bylą, būtina sprendimą naikinti ir perduoti bylą rūšinio bei išimtinio teisingumo kriterijus atitinkančiam teismui, kad būtų užtikrinta teisė į tinkamą pirmosios instancijos teismo procesą.

7. Pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus pareikštus reikalavimus ir bylos negalima išskirti (CPK 329 str. 2 d. 7 p.)

CPK 329 str. 2 d. 7 p. įtvirtintas visiškai naujas absoliutus pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindas - jei pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus byloje pareikštus reikalavimus ir bylos negalima išskirti CPK 327 str. 2 d. nustatyta tvarka.

Svarstant naujojo CPK projektą, Lietuvos apeliacinio teismo atstovai suabejojo šio pagrindo priskyrimu absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašui tikslingumo. Anot jų, absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus suprantant kaip grubius proceso teisės pažeidimus, rodančius, kad tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo, abejotinas CPK 329 str. 2 d. 7 p. priskyrimas šiam sąrašui. Jų teigimu, atrodo, kad civilinio proceso pažeidimo sunkumas šiuo atveju siejamas su bylos išskyrimo galimybe. Buvo siūloma dėl neišspręstų reikalavimų, kurių išskyrimas negalimas, vertinti, kaip vieną iš pagrindų gražinti bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui. Tačiau LR Seimo teisės ir teisėtvarkos komiteto į šiuos pasiūlymus atsižvelgta nebuvo.¹

¹ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada „Dėl Civilinio proceso kodekso I-III dalių projekto“ (Nr. IXP- 926(2)), 2002 m. sausio 16 d.
<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=158167&Condition2=civilinio%20proces0%20kodekso%20projektas>;
prisijungimo laikas: 2005-09-16.

Neribotos apeliacijos modelį pasirinkusiose valstybėse, kur apeliacija suprantama kaip pakartotinis tarp šalių kilusio ginčo nagrinėjimas, apeliacinės instancijos teismui kartais suteikiama teisė išspręsti net ir tuos reikalavimus dėl kurių pirmosios instancijos teismas nebuvo pasisakęs (evokacijos teisės įtvirtinimas).¹ Lietuvos civiliniame procese apeliacija traktuojama kaip pirmosios instancijos teismo sprendimo kontrolės forma, o ne pakartotinis bylos nagrinėjimas (tokia apeliacijos samprata Lietuvos civiliniame procese įtvirtinta nuo 1999 m.). Iš apeliacinės instancijos teismo todėl negalima reikalauti išspręsti pirmosios instancijos teisme neišspręstų reikalavimų (evokacijos teisė nepripažįstama.). Kai pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus pareikštus reikalavimus, galima teigti, kad šių reikalavimų dalyje pirmosios instancijos teismo proceso nebuvo. Šių reikalavimų dalyje byla privalo būti gražinta iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui (CPK 327 str. 2 d.), jeigu byla galima išskirti.

Kaip buvo teigiama ankščiau, absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų konstatavimas lemia, jog procesas pirmosios instancijos teisme buvo niekinis ir todėl jį būtina kartoti. Šiuo atveju, kai kurių pareikštų reikalavimų pirmosios instancijos teisme neišsprendimas nebūtinai turi įtakos tinkamo proceso nebuvimui kitoje bylos dalyje, jei byla galima išskirti neišspręstų reikalavimų dalyje. Pirmosios instancijos teismo procesas tampa niekiniu tik iš dalies, t.y. neišspręstų reikalavimų dalyje. Dėl kitos bylos dalies apeliacinės instancijos teismas turi teisę spręsti nustatyta tvarka – palikti sprendimą nepakeistą, priimti naują sprendimą, pakeisti sprendimą.

Pagrindinė teismo funkcija – išspręsti šalių ginčą iš esmės. Pirmosios instancijos teismas galutiniu sprendimu privalo išspręsti visų ieškovo pareikštų reikalavimų pagrįstumo klausimą (CPK 260 str.). Jeigu kuris nors iš reikalavimų lieka neišspręstas, visais atvejais byla toje dalyje turi būti gražinta pirmosios instancijos teismui. Gali skirtis tik gražinimo pagrindas bei bylos apimtis. CPK 327 str. 2 d. bus remiamasi tada, kai byla galima išskirti ir gražinti tik neišspręstų reikalavimų dalyje. Apeliacinės instancijos teismui, nustačius, kad pirmosios instancijos teismas nusprendė ne dėl visų pareikštų reikalavimų ir bylos negalima išskirti arba toks išskyrimas pakenktų tinkamam bylos išnagrinėjimui, privalo gražinti visą bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo remiantis CPK 327 str. 1 d. 1 p., jog nustatytas absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas (CPK 329 str. 2 d. 7 p.). LAT 2005 m. spalio 17 d. nutartyje konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas priėmė dokumentą kaip atsiliepimą, remdamasis klaidingu dokumento pavadinimu, o ne kaip prašymą dėl proceso atnaujinimo. Dėl to prašymas liko neišnagrinėtas ir neįvertintas, iš esmės dėl jo

¹ Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė/ LTU. – V., 2004. P.151.

pagrįstumo pirmosios instancijos teismas nepasisakė. Todėl apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo absoliutų teismo sprendimo negaliojimo pagrindą (CPK 329 str. 2 d. 7 p.).¹

Šis pagrindas, skirtingai nei prieš tai aptarti, jokių esminių civilinio proceso principų pažeidimo neapima. CPK 329 str. 2 d. 7 p. minėtas pagrindas, galima teigti, konstatuojamas remiantis vien bylos išskyrimo galimybe, esant neišspręstiems reikalavimams pirmosios instancijos teisme. Apeliacinės instancijos teismui pagrįstai nusprendus, jog bylą galima išskirti ir tik neišspręstų reikalavimų dalyje ją gražinti pirmajai instancijai, tokiu atveju nebus konstatuojamas absoliutus negaliojimo pagrindas. Nutarus, jog neišspręstų reikalavimų dalies negalima išskirti, kad nebūtų pakenkta tinkamam bylos išnagrinėjimui, visa byla gražinama pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, konstatuojant absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą (CPK 329 str. 2 d. 7 p.).

2.2.Santykinais absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai

1.Byla buvo išnagrinėta, kai nebuvo nors vieno iš bylos dalyvių, kuriam nebuvo tinkamai pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką ir vietą (329 str. 3 d. 1 p.)

LR CPK 329 str. 3 d. 1 p. įtvirtintas santykinai absoliutus teismo sprendimo negaliojimo pagrindas – pirmosios instancijos teismas išnagrinėjo bylą, kai nebuvo nors vieno iš dalyvaujančių byloje asmenų, kuriam nebuvo pranešta apie teismo posėdžio laiką ir vietą ir jei toks asmuo remdamasis šia aplinkybe grindžia savo apeliacinį skundą. Tai yra santykinai absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas todėl, kad juo paduodant skundą gali remtis ne visi byloje dalyvaujantys asmenys. Absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu šis atvejis gali būti pripažįstamas, kai: 1) apeliacinį skundą paduoda asmuo, kuriam nebuvo pranešta apie teismo posėdžio vietą ir laiką; 2) šia aplinkybe jis grindžia apeliacinį skundą. Šis santykinai absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas byloja, jog yra pažeidžiama konkretaus asmens teisė būti informuotam apie bylos nagrinėjimo teismo posėdyje laiką ir vietą. Nesant tinkamo pranešimo apie teismo posėdį yra pažeidžiami esminiai civilinio proceso principai - teisė būti išklaustam (lot. *audiatur et altera pars*), procesinio lygiateisiškumo bei kiti principai, kurių nesilaikymas lemia asmens teisės į tinkamą teismo procesą

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 17 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-480/2005, kat. 124.1.

pažeidimą. Tinkamo proceso principo nuostatos reikalauja, jog kiekvienas byloje dalyvaujantis asmuo būtų laiku ir tinkamai informuotas apie teismo posėdžio vietą bei laiką (CPK 117 – 131 str.). Yra būtina abiem šalims suteikti lygias tiek puolimo, tiek gynybos galimybes, igalinančias ginti savo poziciją ir siekti teisingo teismo sprendimo.

EŽTT, analizuodamas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnį, pabrėžia šalių lygybės principą. Šis principas įtakoja, jog nė vienas bylos nagrinėjimo elementas negali būti išspręstas, kada viena šalis dalyvauja, o kita ne.¹

Santykiškai absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas, įtvirtintas CPK 329 str. 3 d. 1 p. nustato atvejį, kai turi būti naikinamas *pirmosios* (paryškinta autorės) instancijos teismo sprendimas. Absoliučių apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo negaliojimo pagrindų CPK nenustato. Visgi, kaip teigia LAT, esminis proceso pažeidimas (pvz. bylos nagrinėjimas dalyvaujančio byloje asmens tinkamai neinformavus apie teismo posėdžio vietą ir laiką) yra pagrindas peržiūrėti apeliacinės instancijos teismo procesinį sprendimą kasacine tvarka (CPK 346 str. 2 d. 1.).² Tad tiek apeliantas, tiek kasacinį skundą paduodantis asmuo gali grįsti savo skundą netinkamu jo informavimu apie teismo posėdžio vietą bei laiką.

Tinkamo informavimo sąlygas numato procesinio įteikimo instituto nuostatos (jų plačiau neaptarsime, kadangi tai atskiros analizės reikalaujantis klausimas.) Jos numato įteikimo būdus, įteikimo vietą, laiką, tvarką bei kitus reikalavimus, kurių pagalba yra realizuojama dalyvaujančio byloje asmens teisė gauti informaciją apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką. CPK 234 str. numato, jog civilinė byla teismo posėdyje nagrinėjama, kai yra pranešta byloje dalyvaujantiems asmenims. Nepranešus (netinkamai pranešus) byloje dalyvaujantiems asmenims apie teismo posėdį, išskyrus CPK nurodytus atvejus, kai apie jį nereikia pranešti³, bylos nagrinėti negalima. Byloje dalyvaujančių asmenų atvykimo klausimas išsiaiškinamas parengiamojoje teismo posėdžio dalyje. Teismas negali nagrinėti bylos, jei nedalyvauja tam tikras byloje dalyvaujantis asmuo ar jo atstovas. Atstovo nedalyvavimo priežastis gali būti netinkamas informavimas bylos dalyvio apie teismo posėdžio vietą ir laiką arba paties atstovo neinformavimas apie teismo posėdžio vietą bei laiką (CPK 246 str.). Vienoje savo nutartyje LAT konstatavo absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą todėl, kad atsakovų atstovė atsižvelgiant į keletą aplinkybių (jog atstovė atsiliepime į ieškinį nurodė kitą adresą nei advokatų kontoros adresą korespondencijai per jos atostogas, o šaukimas buvo įteiktas neatsižvelgiant į atstovo pageidavimus) nebuvo tinkamai informuota. Tais atvejais, kai fizinis asmuo

¹ EŽTT 1968 m. birželio 27 d. sprendimas byloje F. Neumeister prieš Belgiją.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-355/2005, kat. 123.2; 105; 21.4.1.4; 114.11.

³ pvz. nagrinėjant atskirąjį skundą (CPK 336 str.), priimant sprendimą už akių, nepareiškus atsiliepimo į ieškinį (CPK 142 str. 4 d.) ir kt. atvejais.

nurodo adresą korespondencijai, procesiniai dokumentai turi būti įteikiami dalyvaujančio byloje asmens nurodytoje vietoje.¹ Juolab, kad naujojo CPK 118 str. numatytas procesinių dokumentų įteikimas tik atstovui, kai jis dalyvauja byloje. Tokiu atveju tinkamas pranešimas apie teismo posėdžio vietą bei laiką dalyvaujančio asmens atstovui gali būti pripažintas tinkamu pranešimu pačiam dalyvaujančiam byloje asmeniui (CPK 133 str. 2 d., 118 str. ir kt.).²

Apeliacinės ar kasacinės instancijos teismas, nagrinėdamas skundą, grindžiamą neinformavimu ar netinkamu informavimu apie teismo posėdžio vietą bei laiką, visada atsižvelgia, ar buvo pažeistos procesinio įteikimo instituto nuostatos, kurios įtvirtintos LR CPK antrajame skirsnyje. Kaip teigia LAT, visada reikia įvertinti, ar teismo atlikti veiksmai pranešant apie teismo posėdį buvo tinkami. Tą patį teigia ir EŽTT savo bylose. 1985 m. vasario 12 d. sprendimu Colozza prieš Italiją EŽTT konstatavo, jog tuo atveju, kai nėra visiškai aišku, ar asmuo tikrai informuotas apie bylą, teismas privalo tikrinti procedūras, kuria remiantis asmuo buvo ieškomas, tam, kad informuoti, patikimumą. Ne vienoje savo nutartyje LAT pažymėjo, kad dalyvaujantis byloje asmuo naudodamasis jam suteiktomis teisminės gynybos priemonėmis, rungimosi, teisės būti išklaustyti ir kitomis teisėmis taip pat privalo vykdyti ir įstatymų įtvirtintas pareigas, t.y. veikti už koncentruotą (greitą) ir ekonomišką procesą (CPK 7 str.).³ Be šaukimų todėl CPK įtvirtinta ir pranešimų apie teismo posėdžio vietą bei laiką įteikimo tvarka. Įteikus procesinį dokumentą - šaukimą asmeniškai byloje dalyvaujančiam asmeniui, apie kitus teismo posėdžius pranešama pranešimais, kuriuos išsiuntus registruotu paštu, nelaukiama įteikimo pažymos grįžimo. Kaip konstatuoja LAT, tokiu atveju pranešimo išsiuntimas prilyginamas teismo šaukimo įteikimui ir laikoma, kad asmeniui pranešta apie teismo posėdžio vietą bei laiką. Anot LAT, vieną kartą tinkamai informuotas byloje dalyvaujantis asmuo, privalo rūpintis proceso eiga bei skatinimu.⁴ Tai ypač pabrėžiama, kai byla nagrinėjama apeliacinės instancijos teisme. Skirtingai nuo proceso pirmosios instancijos teisme, visi dalyvaujantys byloje asmenys apie prasidėjusį procesą yra informuojami jau pirmosios instancijos teisme (CPK 317 str.), todėl atsiranda pareiga domėtis proceso eiga.⁵ Asmens teisė būti informuotam apie teismo posėdį gali būti pažeista, jeigu apeliacinės instancijos teismui gražinamas konkrečiam asmeniui neįteiktas pranešimas apie posėdžio vietą ir laiką, o teismas bylą išnagrinėja

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-228/2005, kat. 104.10; 112; 121.19.8.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-296/2004, kat. 69.7.; 98; 2004 m. gruodžio 9 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-7-560/2004, kat. 39.6.1; 47.1; 125.6.

³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-355; 2004 m. balandžio 29 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-296/2004; 2002 m. kovo 25 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-489/2002.

⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-296/2004, kat. 69.7.; 98.

⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-355, kat. 123.2; 105; 21.4.1.4; 114.11.

jam nedalyvaujant. Jei to byloje nenustatoma, nors asmenys ir neatvyksta, apeliacinės instancijos teismas gali bylą nagrinėti iš esmės (CPK 319 str. 3 d.).

Taigi įstatymo nustatyta tvarka pranešus byloje dalyvaujantiems asmenims apie teismo posėdį pirmosios ar apeliacinės instancijos teisme, galima pripažinti, kad bylos procesas vyksta tinkamai, laikantis įstatymų reikalavimų ir tokiaame procese galima priimti atitinkamus procesinius sprendimus. Tokiu būdu byloje dalyvaujantiems asmenims yra garantuojama teisė būti išklaustyti (lot. *audiatur et altera pars*), procesinis lygiateisiškumas, ginant savo poziciją ir siekiant teisingo ginčo išsprendimo. Tai lemia teisės į tinkamą teismo procesą įgyvendinimą. Netinkamas informavimas apie bylos nagrinėjimo vietą bei laiką yra pagrindas naikinti sprendimą ar nutartį (329 str. 3 d. 1 p.), kai šiuo pagrindu remiasi netinkamai informuotas apeliantas ar kasatorius. Šis santykinai absoliutus negaliojimo pagrindas sukelia tapačias pasekmes kaip ir bet kuris absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas, kai minimu pagrindu savo skundą pagrindžia netinkamai informuotas byloje dalyvaujantis asmuo. Kai apelianto ar kasatoriaus manymu jo procesinė teisė gauti informaciją apie bylos nagrinėjimą yra pažeista, jam suteikiama teisė reikalauti bylos grąžinimo žemesnės instancijos teismui, kad būtų atstatyta teisė į tinkamą teismo procesą.

2. Pažeistos proceso kalbos taisyklės (CPK 329 str. 3 d. 2 p.)

LR CPK 329 str. 3 d. 2 p. įtvirtina antrąjį santykinai absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą – pirmosios instancijos teisme nagrinėjant bylą, buvo pažeistos proceso kalbos taisyklės ir asmuo, kurio teisės buvo pažeistos, šia aplinkybe grindžia savo apeliacinį skundą. Šis absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas buvo įtvirtintas ir 1964 m. CPK. Tik išgaliojus 1964 m. CPK pakeitimams bei papildymams¹ proceso kalbos taisyklių pažeidimas priskirtas prie santykinai absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų, (toks pats „likimas“ ištiko ir prieš tai detalizuotą santykinai absoliutų pagrindą) kurie išliko ir naujajame LR CPK.

LR Konstitucijos 117 str. įtvirtina valstybinės kalbos proceso principą – teismo procesas Lietuvos Respublikoje vyksta valstybine lietuvių kalba. Šį principą detalizuoja LR CPK bei LR Teismų įstatymo nuostatos. Kadangi ne visi byloje dalyvaujantys asmenys gali mokėti valstybinę – lietuvių kalbą, CPK 11 str. numato teisę naudotis vertėjo paslaugomis, kai asmuo nemoka visiškai

¹ 1998 m. gruodžio 10 d. įstatymo Nr. VIII – 959 redakcija (išgaliojo nuo 1999 m. sausio 1 d.).

arba moka nepakankamai lietuvių kalbą.¹ Valstybė, užtikrindama asmens teisę kalbėti ta kalba, kurią asmuo moka, garantuoja nemokamą vertėjo paslaugų suteikimą. Tokiu būdu įgyvendinamas ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis. EŽTT pabrėžė, jog ne tik baudžiamosiose bylose, bet ir bylose, kuriose sprendžiamas civilinių teisių bei pareigų klausimas, būtinos išlaidos vertėjui gali būti našta bylos dalyviui, todėl jų nekompensavimas prieštarautų Konvencijos 6 str. 1 d. bei joje įtvirtintam „tinkamo bylos nagrinėjimo“ principui.² Nuo pat teismo posėdžio pradžios turi būti paskiriamas vertėjas. Pastarasis privalo versti tiek lietuvių kalbos nemokančio asmens paaiškinimus, parodymus, pareiškimus, pateikiamus klausimus bei jo atsakymus, tiek kitų byloje dalyvaujančių asmenų paaiškinimus, pareiškimus, skaitomus teismo dokumentus, teismo klausimus ir pan. į byloje dalyvaujančio asmens mokamą kalbą. Tad procese turi vykti abipusis aktyvaus dalyvavimo užtikrinimas, kad asmeniui nemokančiam lietuvių kalbos būtų užtikrinta teisė kalbėti mokama kalba bei suprasti kitų byloje dalyvaujančių asmenų pasisakymus, o likusiems teismo proceso dalyviams kalbėti valstybine – lietuvių kalba bei vertėjui padedant turėti galimybę išsiaiškinti lietuvių kalbos nemokančio asmens poziciją. Pabrėžtina, jog analogiškos procesinės kalbos taisyklės taikomos ir byloje dalyvaujant kurčnebiliui. Tokiu atveju reikalingas vertimas į gestų bei iš gestų kalbos.³

Kaip ir prieš tai analizuotu santykinai absoliučiu pagrindu, taip ir šiuo pagrindu, apeliaciniame skunde gali remtis tik tas asmuo, kurį betarpiškai liečia procesinės teisės normos pažeidimas. Apeliacinį skundą grįsti tuo, kad nebuvo garantuotas vertimas kitam byloje dalyvaujančiam asmeniui, bet ne pačiam apeliantui, siekiant teismo sprendimo panaikinimo, nėra tikslinga. Toks atvejis teismo nebus pripažistamas santykinai absoliučiu sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindu.⁴

2000 m. sausio 19 d. nutartyje civilinėje byloje 3K-7-19, LAT CBS išplėstinė teisėjų kolegija, pasisakydama dėl proceso kalbos taisyklių pažeidimo, konstatavo, kad kasaciniame skunde nurodytas absoliutus nutarties negaliojimo pagrindas – proceso kalbos taisyklių pažeidimas, nagrinėjant bylą *apeliacinės instancijos teisme*, nėra absoliučiu teismo sprendimo ar nutarties

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 28 d. nutartyje civ. b. Nr. 3K-3-1223/2001, kat. 84 nurodė, jog įstatymas suteikia paties asmens vertinimui, ar jis moka kalbą pakankamai. Asmuo vien remdamasis savo pageidavimu turi teisę kalbėti gimtąja kalba.

² P. van Dijk, G.J.H. van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Second edition. – Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers Deventer, 1990. P.355.

³ Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II ir III dalys. – Vilnius: Justitia, 2005. T.2. P.114. (240 str. komentaras).

⁴ pvz. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 27 d. nutartyje civ.b. Nr.3K-3-119/2003, kat. 39.6.2.2. konstatavo, jog skundo argumentas, kad nebuvo garantuotas vertimas trečiajam asmeniui, yra atmetamas kaip nepagrįstas, nes jis pats teismų sprendimų neskundžia.

negaliojimo pagrindu CPK 354(2) 4 d. 2 p. prasme, nes įstatymo leidėjas nurodo absoliučiu negaliojimo pagrindu proceso kalbos taisyklių pažeidimą nagrinėjant bylą *pirmosios instancijos teisme*. Autorės manymu, toks išplėstinės teisėjų kolegijos konstatavimas kritikuotinas. Pastaruoju metu, keletą savo nutarčių, priimtų paskutiniaisiais metais, LAT teigė, jog absoliučių apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo negaliojimo pagrindų CPK nenustato. Tačiau esminis proceso pažeidimas (pvz. bylos nagrinėjimas dalyvaujančio byloje asmens tinkamai neinformavus apie teismo posėdžio vietą ir laiką) yra pagrindas peržiūrėti apeliacinės instancijos teismo procesinį sprendimą kasacine tvarka (CPK 346 str. 2 d. 1.).¹ Taikant analogiją, jog įstatymų leidėjas tapačiai įtvirtina neinformavimo apie bylos laiką ir vietą bei kalbos taisyklių pažeidimą nagrinėjant civilinę bylą pirmosios instancijos teisme (CPK 329 str. 3 d.), galima teigti, jog esminio proceso kalbos principo pažeidimas apeliacinės instancijos teisme yra pagrindas peržiūrėti apeliacinės instancijos teismo sprendimą kasacine tvarka, o nustačius pažeidimą, grąžinti apeliacinės instancijos teismui ištaisyti klaidą.

Mokamos kalbos vartojimas, dalyvaujant vertėjui, užtikrina žodinio proceso, dalyvaujančių byloje asmenų lygiateisiškumo, teisės būti išklaustyti bei kitų principų įgyvendinimą. Jei asmeniui, kuris skundžia teismo sprendimą ar nutartį apeliacine ar kasacine tvarka nesuteikiama teisė kalbėti gimtąja kalba bei turėti vertėją, teismas konstatuoja, jog tinkamo proceso nebuvo ir bylą privaloma grąžinti, kad būtų atstatyta pažeista teisė į tinkamą procesą.

LR CPK 329 straipsnio 2 ir 3 dalys įtvirtina baigtinį absoliučių bei santykinai absoliučių sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindų sąrašą. Įstatymų leidėjas iš bendro civilinio proceso teisės pažeidimų rato išskyrė juos ne veltui. Šios įsakmiai CPK išvardintos procesinės pažaidos lemia daugelio esminių tokių, kaip teisės būti išklaustyti, procesinio lygiateisiškumo, tiesioginio dalyvavimo, žodiškumo, proceso kalbos, teismo nešališkumo bei sudaryto pagal įstatymą, teisingumo bei kitų principų nepaisymą. Minėtų principų, kurie įvardijami kaip teisės į tinkamą teismo procesą principo įgyvendinimo sąlygos, nesilaikymas įtakoja, jog tinkamas procesas pirmosios instancijos teisme nebuvo užtikrintas.

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis civ. b. 2005 m. birželio 27 d. Nr. 3K-3-355, kat. 123.2; 105; 21.4.1.4; 114.11; 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-296/2004, kat. 69.7.; 98.

3. Apeliacinės ir kasacinės instancijos teismo pareigos, byloje esant esminiams proceso teisės normų pažeidimams

Kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose, absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai yra esminiai civilinio proceso teisės pažeidimai, lemiantys, jog tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo, todėl procesas iš esmės pripažintinas niekiniu. Atsižvelgiant į absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų sukeltą teisinę pasekmę, visiškai pagrįstai įstatymo leidėjas nustatė apeliacinės bei kasacinės instancijos teismui atitinkamas pareigas. Aukštesnės instancijos teismui, kontroliuojant žemesnės instancijos teismo darbą, tikslas yra ginti ne tik privatų, bet ir viešąjį interesą. Viešojo intereso apsauga lemia būtinumą, kad apeliacinės instancijos teismas bei kasacinis teismas į absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus reaguotų savo iniciatyva.

Reformuojant kasacinį procesą buvo siekiama įdiegti nemažai naujovių, kurios leistų užtikrintų pagrindinį kasacijos tikslą, t.y. vieningos teismų praktikos formavimą. Tai pažymėjo ir Europos Tarybos Ministrų komitetas, kuris savo rekomendacijoje¹ teigė, jog kasacija ypač turi būti taikoma bylose, kurios plėtos teisę ar prisidės prie vienodo teisės aiškinimo. 2002 m. Civilinio proceso kodekso pasirinkta kasacijos koncepcija, įtvirtinusi leidimų sistemą, (naujojo CPK 350 str.) nebeišskiria absoliutaus sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindo savarankišku kasacijos pagrindu. Pagal CPK 346 str. 2 d. 1 p. kasacijos pagrindu gali būti toks teismo padarytas <...> proceso teisės pažeidimas, kuris turi esminę reikšmę vienodam teisės aiškinimui bei taikymui ir jeigu šis pažeidimas galėjo turėti įtakos neteisėto sprendimo priėmimui. Dabar galiojančiame CPK atsisakoma atskirų proceso teisės pažeidimų vardijimo, tuo pabrėžiant išimtinį kasacijos pobūdį. Pačiam kasaciniam teismui, tiksliau atrankos kolegijai numatyta prerogatyva spręsti, ar tam tikras procesinis pažeidimas turės reikšmės vienodam teisės aiškinimui ir taikymui ar ne, kai kasatorius iškelia kasaciniame skunde teisės aiškinimo ir taikymo problemą, kuri jo manymu reikšminga valstybės mastu.² Mūsų nuomone, tam tikri absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai turėtų būti reikšmingi vienodam teisės aiškinimui bei taikymui ir jų pagrindu būtų galima remtis paduodant kasacinį skundą LAT ir tikintis, jog skundas bus priimtas. Ypač pabrėžtiną pagrindą, kuris buvo

¹ Recommendation No. R (95) 5 Concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 February 1995. <https://wcm.coe.int/rsi/CM/index.jsp>; prisijungimo laikas: 2005-09-08.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 9 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-682/2003, kat. 85.2; 120.

įtvirtintas naujai, įsigaliojus 2002 m. CPK¹, o beto tam tikrų klausimų gali kelti ir kiti absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, nors jie ir akivaizdūs civilinio proceso teisės pažeidimai. Tai patvirtina ir LAT praktika, kai 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-444/2004 kasacinės instancijos teismas priėmė savo žinion kasacinį skundą, remiantis rūšinio teisingumo taisyklių pažeidimu kaip vienu iš pagrindų. Be to, LAT toje pačioje nutartyje konstatavo, jog šiuo konkrečiu atveju, absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas (rūšinio teisingumo pažeidimas) yra kasacijos pagrindas.²

3.1. Principas – *tantum devolutum quantum appellatum* ir jo išimtys

LR CPK 320 str. įtvirtintas apeliacinio proceso principas – draudžiama apeliacinės instancijos teismui peržengti apelianto nustatytas bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme ribas (lot. *tantum devolutum quantum appellatum*). Šis principas būdingas ir kasacijai su tam tikromis išimtimis (CPK 353 str. 1 d.). *Tantum devolutum quantum appellatum* principas įtvirtintas daugelio kitų valstybių civilinio proceso kodeksuose. Kaip pvz. Austrijos ZPO, Vokietijos ZPO, Prancūzijos CPK bei kiti.³

Šis principas Lietuvoje buvo žinomas jau tarpukaryje, o po Nepriklausomybės atkūrimo į apeliacinį procesą sugrąžintas 1994 m. lapkričio 8 d. įstatymu, keitusiu 1964 m. CPK 332 straipsnį. Nuo 1996 m. liepos iki 1999 m. sausio, tame laikotarpyje⁴ jo buvo atsisakyta taip vėl sugrįžtant prie tarybinio civilinio proceso sampratos, kai šis principas nebuvo pripažįstamas, o teismas privalėdavo patikrinti visą bylą.

Visiškai sutinkama su civilinio proceso teisės mokslininkų nuomone, jog šis principas yra grindžiamas dviem kitais – rungimosi bei dispozityvumo principais.⁵ Pastarieji pasireiškia, jog teismas apsiriboja šalių nurodytų faktų bei įrodymų tyrimu bei vertinimu, o šalys pačios nustato paduodamo teismui ginčo apimtį.⁶ Kadangi nuo 1999 m. sausio 1 d., įsigaliojus ribotai apeliacijai,

¹ 329 str. 2 d. 7 p. numato atvejį, kai teismas išsprendė ne visus byloje pareikštus reikalavimus ir bylos negalima išskirti CPK 327 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-444/2004, kat. 85.2.

³ Борисова Е.А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. – Москва. Городец, 2000. С. 102.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Žin., 1996, Nr. 67-1606; Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. Žin., 1998, Nr. 112-3106.

⁵ Teigiama V. Mikėlėno, V. Valančiaus, V. Nekrošiaus, V.V. Jarkovo, M.K. Treušnikovos bei kitų procesualistų veikaluose.

⁶ Хрустоматия по гражданскому процессу. Учебное пособие. – Москва. Городец, 1996. Р. 181.

vėl gražintas *tantum devolutum quantum appellatum* principo galiojimas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse pateikė apeliacinio bylos nagrinėjimo ribų sampratą. LAT 2000 m. spalio 30 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje A.R. Barienė ir kt. v. O. Toleikienė ir kt. Nr. 3K-3-1109/2000, konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą neperžengdamas apeliaciniame skunde nustatytų ribų, t.y. pasisako dėl apskūstos sprendimo dalies bei taip pat pasisako dėl apelianto nurodytų pagrindų.¹ Apeliaciniame procese taip pat dalyvauja ir kita šalis, kuri turi priešingus interesus nei apeliantas. LAT 2001 m. vasario 21 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje AB „Rimeda“ v. A. Martinkėno individuali įmonė Nr. 3K-3-210/2001 konstatavo, jog jei apeliacinės instancijos teismas remiasi faktais ir įrodymais nurodytais kitos šalies, bet ne tais, kurie nurodomi apeliaciniame skunde, tai nereiškia apeliacinio skundo ribų peržengimo. Vadinas, ribas nustato ne tik apeliacinio skundo argumentai, bet ir atsiliepimo į jį argumentai, pagrindžiantys sprendimo neteisėtumą ar nepagrįstumą.

Kalbant apie kasacinio bylos nagrinėjimo ribas, tiek civilinio proceso doktrina, tiek LAT patvirtina, jog ribos yra kasacinio skundo taip pat atsiliepimo į jį nurodyto teismo sprendimo, nutarties ar jos dalies teisėtumas arba neteisėtumas, nes kasacijos dalyką sudaro tik teisės klausimai. Kasacine tvarka teismas sprendžia teisės (jos aiškinimo bei taikymo), o ne fakto klausimus, skirtingai nei apeliacijoje, kur galimas tiek teisinis, tiek faktinis apeliacinio skundo pagrindas (CPK 320 str.1 d.).

Pritartina LAT išaiškinimui, jog bylos nagrinėjimas neperžengiant skundu nustatytų ribų yra tiek apeliacinio, tiek kasacinio proceso principas (CPK 320, 353 straipsniai)², tačiau civilinio proceso teisės doktrinoje yra pripažįstama, jog nė vieno principo negalima laikyti absoliučiu. Įstatymų leidėjas, užtikrindamas principų neabsoliutinimą, dažnai nustato vieno ar kito principo išimtį. Pastarosios priimamos apribojant konkretaus teisės principo veikimą, tačiau greta įtvirtinant kito principo užtikrinimą.

CPK 320 str. 2 dalis nustato *tantum devolutum quantum appellatum* principo 2 išimtis, nustatytas viešojo intereso apsaugos tikslais. Apeliacinės instancijos teismas nėra saistomas apeliacinio skundo nustatytų ribų, kai: 1) to reikalauja viešasis interesas nagrinėjant CPK IV dalies XIX-XX skyriuose ir V dalyje nurodytų kategorijų bylas; bei 2) tikrindamas ar nėra CPK 329 straipsnyje nurodytų absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų. Kadangi absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai reiškia esminių civilinio proceso principų pažeidimą, kuri sąlygoja teismo veiksmai, todėl viešasis interesas įpareigoja, kad apeliacinės instancijos teismas tikrintų šių pagrindų

¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 30 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-1109/2000, kat. 8.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 16 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-152/2005, kat. 44.5.2.5.

buvimą savo iniciatyva (išskyrus santykinai absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus, kurių buvimą turi nurodyti pats apeliantas.). CPK 320 str. įpareigoja apeliacinės instancijos teismą absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus tikrinti tiek apskūstoje, tiek ir neapskūstoje sprendimo dalyje. Jei teismas apsiribotų tik apeliacinio skundo argumentais ir nereaguotų į akivaizdų neteisėtumą (esant bent vienam absoliučiam sprendimo negaliojimo pagrindui), tai prieštarautų pagrindinei teismo funkcijai – vykdyti teisingumą.¹ Juolab, kad CPK nenustato privalomo advokato dalyvavimo apeliaciniame procese. Visiškai todėl tikėtina, jog dėl teisinių žinių stokos asmuo skunde nenurodys absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindo kaip vieno iš argumentų, o teismas nesant CPK įtvirtintos išimties turėtų palikti galioti neteisėtą teismo sprendimą, taip pažeidžiant ne tik privatų, bet ir viešąjį interesą. Ši išimtis - tikrinti absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus (kad būtų laikomasi pagrindinių procesinių reikalavimų), peržengiant apeliacinio bylos nagrinėjimo ribas, yra numatyta daugelyje Europos valstybių.²

Išsiaiškinus apeliacinio bylų nagrinėjimo ribų sampratą bei pripažinus minėtos principo išimties reikalingumą (antroji išimtis nebus plačiau aptariama), verta atkreipti dėmesį į pačio CPK 320 straipsnio struktūrą:

1. Bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas sudaro skundo faktinis bei teisinis pagrindas *bei absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimas*.

2. Apeliacinės instancijos teismas nagrinėja bylą neperžengdamas apeliaciniame skunde nustatytų ribų, išskyrus, kai to reikalauja viešasis interesas nagrinėjant šio Kodekso IV dalies XIX ir XX skyriuose ir V dalyje numatytų kategorijų bylas. Neatsižvelgdamas į apeliacinio skundo ribas, apeliacinės instancijos teismas taip pat *patikrina, ar nėra šio Kodekso 329 straipsnyje nustatytų absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų*.

Konstatavus, jog apeliacinio nagrinėjimo ribas sudaro apeliacinio skundo faktinis bei teisinis pagrindas, akivaizdu, jog šiame straipsnyje „absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimas“ įtvirtintas du kartus be pagrindo. Todėl pritartina kritikai³ dėl minėto straipsnio struktūros, kad absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimo reikalavimas turėtų būti įtvirtinamas kaip išimtis tik antrojoje straipsnio dalyje, o ne būti sudėtine bylos nagrinėjimo ribų dalimi.

¹ V. Mikelėnas. Qua vadis? Arba eksperimentuojama toliau// Justitia, 1999, Nr.2. P.14.

² Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P.219.

³ Ambrasaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės Civilinio proceso kodekso naujovės// Jurisprudencija. 2003, Nr.37(29). P.14.

Konstatuojant, jog kasacijos institutas naujajame CPK yra skirtas pirmiausia ginti viešą interesą (LAT 2003 m. birželio 16 d. nutartis, civ. b. Nr. 3K-3-697/2003), kasaciniam teismui, kaip ir apeliacinės instancijos teismui yra suteikiama teisė peržengti kasacinio skundo ribas (CPK 353 str. 2 d.), užtikrinant viešojo intereso svarbą. Įstatymas nenustato viešojo intereso sąvokos. Civilinio proceso teisės mokslinėje literatūroje yra pateikiama samprotavimų dėl viešojo intereso apibrėžimo. Č. Jokubauskas teigia, jog viešojo intereso sąvoka reiškia naudą visuomenei ar jos daliai, bendras vertybes (siekius), žmonių gerovę.¹ A. Driukas pateikia galimą viešojo intereso sampratą: tai teisės plėtojimas bei teismų praktikos vienodumo formavimas, ir socialinės pusiausvyros tarp įvairių visuomenės grupių išlaikymas. Taipogi Konstitucijos ar bendrųjų teisės principų pažeidimo šalinimas, imperatyviose teisės normose įtvirtintų draudimų vykdymo užtikrinimas, visuomenės ir valstybės gerbūvio apsauga.² LAT konstatuoja, jog viešojo intereso, kaip sąlygos peržengti kasacinio skundo ribas, sąvoka yra vertinamojo pobūdžio, jos turinys gali būti atskleidžiamas tik analizuojant konkrečios bylos faktines aplinkybes ir aiškinant bei taikant joms konkrečias teisės normas, bet ne a priori.³ Vadinasi, aiškinti viešojo intereso sąvoką palikta kasaciniam teismui atsižvelgiant į konkrečią bylą. Savaiame suprantama, jog į viešojo intereso sąvoką patenka ir absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, tik jie tiesiogiai neįvardijami kaip pagrindas peržengti bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribas, priešingai nei apeliacinės instancijos teismo bylos nagrinėjimo ribas reglamentuojančioje procesinėje normoje (CPK 320 str.). Vokietijos bei Prancūzijos civilinio proceso teisė taip pat viešąjį interesą traktuoja, kaip apimantį grubius proceso teisės pažeidimus.⁴

Absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, lemiantys asmens teisės į tinkamą teismo procesą pažeidimą, privalo būti patikrinami tiek apeliacinės instancijos teismo, tiek kasacinio teismo (išskyrus santykinai absoliučius negaliojimo pagrindus, kuriuos privalo nurodyti skundą paduodantis asmuo ir tik tada jie tampa absoliučiais), kad būtų garantuojama viešojo intereso apsauga.

3.2. Apeliacinės ir kasacinės instancijos teismo pareiga grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui

¹ Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II ir III dalys. – Vilnius: Justitia, 2005. T.2. P.418. (353 str.komentaras).

² A. Driukas. Kasacinio proceso reglamentavimas naujajame civilinio proceso kodekse// Jurisprudencija. 2002, Nr. 28 (20). P.172.

³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 9 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-328/2004, kat. 31.5; 39.6.1; 54.

⁴ International encyclopedia of comparative law. Civil procedure. Volume XVI, CH. 8., 1982. P.53.

Konstatavus, jog apeliacinės bei kasacinės instancijos teismas viešojo intereso apsaugos tikslais privalo savo iniciatyva patikrinti, ar nėra absoliučių sprendimų negaliojimo pagrindų, išvardintų CPK 329 str. 2 dalyje, tai teismui nustačius, jog žemesnės instancijos teismas pažeidė esmines civilinio proceso nuostatas, bylą privalo grąžinti pirmosios instancijos teismui (CPK 327 str. 1 d. 1 p., CPK 360 str.).¹

Teismų instancijų sistema buvo sukurta tam, kad būtų užtikrintas teisingas bei greitas bylų išsprendimas. Byloje dalyvaujančio asmens teisė į bylos išnagrinėjimą per protingą terminą gali būti užtikrinta tada, jei byla nuosekliai judės iš žemesnės į aukštesnę teisminę instanciją ir nebus be pagrindo grąžinama žemesnei teisminei instancijai.² Visgi grubūs civilinio proceso teisės pažeidimai, kurie reiškia tinkamo teismo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvimą, įtakoja, jog padarytų teismo klaidų apeliacinės instancijos teismas ištaisyti pats negali ir bylą privalo grąžinti pirmosios instancijos teismui. Tik pakartojus procesą pirmosios instancijos teisme bus užtikrinama asmens teisė į bylos tinkamą nagrinėjimą pirmosios instancijos teisme. Procesiniuose teisės aktuose nenumačius bylos grąžinimo, būtų suteikiamas tik tinkamas nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme, neatstatant niekinio pirmosios instancijos teismo proceso. Civilinio proceso teisės mokslininkų darbuose todėl yra pabrėžiama, jog tiek dalinės, tiek visiškosios apeliacijos³ modelį pasirinkusiose valstybėse šiuo metu civilinio proceso pažeidimai lemia bylos grąžinimą pirmosios instancijos teismui. Visiškiosios apeliacijos atveju, bylos grąžinimas žemesnės instancijos teismui pripažįstamas išimtinė teise. Visiškiosios apeliacijos modelis galiojo tarpukario Lietuvoje. Remiantis 1864 m. Rusijos Civilinės teisenos įstatymu (kuris anuomet galiojo ir Lietuvoje) bei Rusijos Aukščiausiojo Teismo Senato išaiškinimais, bylą buvo galima grąžinti pirmos instancijos teismui, esant išimtinai grubiems proceso pažeidimams.

Rengiant 2002 m. CPK projektą, Teisingumo ministerijos pateiktame CPK projekto aiškinamajame rašte buvo siūloma tikslinti bylos grąžinimo pirmosios instancijos teismui kriterijus. Teigiama, kad byla visais atvejais grąžinama nagrinėti iš naujo, nustačius absoliučius sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindus, kadangi priešingu atveju būtų pažeista šalių teisė į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme.⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, teikdamas pasiūlymus dėl CPK

¹ Žinoma, grąžinimas pirmajai instancijai privalomas ir byloje dalyvaujančiam asmeniui nurodžius absoliutų negaliojimo pagrindą, kaip skundo argumentą, o teismui patvirtinus, jog buvo padaryti grubūs procesiniai pažeidimai.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 10 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-522/2000, kat. 40.

³ G. Ambrasaitė. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui// Teisė. 2002, Nr.43. P.12.

⁴ Teisingumo ministerijos aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I–III dalių projektui (Nr. IXP – 926), 2001 m. rugpjūčio 13 d.; <http://www3.lrs.lt/cgi->

projekto, pastebėjo, jog kalbant apie absoliučius teismo sprendimo negaliojimo pagrindus, būtina pabrėžti, kad bylos perdavimas pirmosios instancijos teismui, nustačius minėtus pagrindus, yra apeliacinės instancijos teismo pareiga.¹ Šie pateikti pastebėjimai, rengiant naują CPK projektą, mūsų manymu, visiškai pagrįsti. Galiojęs 1964 m. CPK (1998 m. gruodžio 10 d. įstatymo Nr. VIII - 959 redakcija) bylos gražinimą pirmosios instancijos teismui pripažino tik tuo atveju, jei bylos perdavimas pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo neužvilkins galutinio sprendimo priėmimo (CPK 337 str. 2 d.), net nustačius absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus. Tad buvo būtina atsižvelgti, ar bylos gražinimas pirmajai instancijai nepažeis asmens teisės į bylos išnagrinėjimą per protingą laiką. Šitokias išvadas patvirtino ir LAT priimtose nutartyse. Pvz. 2001 m. sausio 10 d. nutartimi bei 2003 m. rugsėjo 17 d. nutartimi (aiškinant 1964 m. CPK nuostatas) LAT patvirtino, jog CPK 337 str. 1 dalyje numatytais atvejais galėjo perduoti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo tik tuo atveju, jei naujas pakartotinis bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme neužvilkins galutinio sprendimo priėmimo.²

Priėmus naują CPK, minėto ribojimo nebelieka. Tai patvirtina ir LAT pozicija. Pvz. 2003 m. spalio 20 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje A. Nemeika v. AB „Antrimeta“ Nr. 3K-3-985/2003 buvo nustatyta, jog apeliacinės instancijos teismas konstatavo absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindą, tačiau bylos neperdavė pirmajai instancijai, o ją išnagrinėjo pats. LAT tokiu atveju konstatavo, jog apeliacinės instancijos teismo motyvas, kad perdavus bylą nagrinėti pirmajai instancijai užsivilkintų bylos nagrinėjimas, yra visiškai nepriimtinas. Mūsų manymu, visiškai pagrįstas įstatymo leidėjo atsisakymas riboti teisę gražinti bylą pirmosios instancijos teismui remiantis būtinumu sumažinti bylinėjimosi trukmę. Teikti pirmenybę teismo proceso operatyvumui, o ne teisės į tinkamą teismo procesą užtikrinimui vargu, ar yra racionalu. Proceso operatyvumo laikymąsis netenka prasmės, jei asmeniui nėra užtikrinama teisė pasinaudoti tinkamu pirmosios instancijos teismo procesu, garantuojamu Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos.

Analizuojant CPK 359 str. bei 360 str. nuostatas sistemiškai, tampa aišku, jog bendroji taisyklė byloja, kad kasacinis teismas panaikinęs teismo sprendimą ar nutartį, bylą nagrinėti iš naujo

[bin/preps2?Condition1=147584&Condition2=civilinio%20procesos%20kodekso%20projektas](http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=147584&Condition2=civilinio%20procesos%20kodekso%20projektas); prisijungimo laikas: 2005-09-16.

¹ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada „Dėl Civilinio proceso kodekso I-III dalių projekto“ (Nr. IXP- 926(2)), 2002 m. sausio 16 d.; <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=158167&Condition2=civilinio%20procesos%20kodekso%20projektas>; prisijungimo laikas: 2005-09-16.

² LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 10 d. nutartis civ. b. Nr. 3K-3-72/2001, kat. 115; 2003 m. rugsėjo 17 d. nutartis civ.b. Nr. 3K-3-832/2003, kat. 30.3; 115.

paprastai perduoda apeliacinės instancijos teismui. Kasacinio skundo objektu yra tik apeliacinės instancijos sprendimas. Tačiau nustačius absoliučius pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindus, numatytus CPK 329 str. 2 ir 3 dalyje, kasacinis teismas perduoda bylą pirmosios instancijos teismui. Bylos grąžinimas iš kasacinio teismo į pirmosios instancijos teismą – tampa bendros taisyklės išimtis.¹ Ji daroma tais atvejais, kuomet byloje nustatomi šiurkštūs proceso teisės pažeidimai, reiškiantys, kad pažeista šalių teisė į tinkamą pirmosios instancijos teismo procesą. Tokiu atveju šalių teisių negalima apginti kitaip, kaip tik pradėdant procesą nuo pirmosios instancijos. Kaip jau buvo minėta ankstesnėje šio darbo dalyje, jog nors absoliučių apeliacinės instancijos teismo procesinio sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindų CPK tiesiogiai nenustato, tačiau galimi ir apeliacinės instancijos teismo sprendimo ar nutarties absoliutūs negaliojimo pagrindai. Vertinant absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus, galima teigti, jog tiek neteisėta teismo sudėtis, tiek sprendimo priėmimas ne to teisėjo, kuris nagrinėjo bylą, tiek sprendimo ar nutarties nemotyvavimas, protokolo nebuvimas, kai bylą išnagrinėta žodinio proceso tvarka – visi šie procesiniai reikalavimai teismui gali būti pažeisti ir apeliacinės instancijos teisme. Visa tai lemtų bylos perdavimą apeliacinės instancijos teismui, kad šis ištaisytų padarytas procesines klaidas.

Apeliacinės ar kasacinės instancijos teismui grąžinus bylą pirmosios instancijos teismui iš naujo nagrinėti tam, kad būtų ištaisytos pirmosios instancijos teismo padarytos klaidos, procesas pradėdamas nuo pradinės stadijos. Asmeniui „sugrąžinus“ teisę į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme, jam belieka pasirinkimo teisė vėl pasinaudoti teise jį skųsti apeliacinės instancijos teismui. Juolab, kad CPK 87 str. 1 d. 7 p. numato žyminio mokesčio grąžinimo atvejį. Panaikinus sprendimą dėl absoliučių negaliojimo pagrindų (CPK 329 str. 2-3 d.), žyminis mokestis už apeliacinį ar kasacinį skundą yra grąžinamas. Tai traktuojama suinteresuoto asmens teisinio intereso apsauga. Asmuo visgi neturi mokėti už teismo padarytus pažeidimus bei dengti jų išlaidas.²

Tad teismų sprendimų kontrolės formos (apeliacija bei kasacija) padeda pašalinti teismo padarytas klaidas. Vienos iš jų – procesinės. Tai lyg tam tikra priemonė, kuria gali pasinaudoti nepatenkintoji šalis, kai mano, jog sprendimas ar nutartis yra neteisėta, o įvykęs procesas yra niekinis. Esminiai proceso pažeidimai, įsakmiai išvardinti CPK 329 str., dėl savo pobūdžio bei sukeliama teisinių pasekmių, privalo būti patikrinami ir teismo savarankiškai, nepriklausomai nuo šalių valios (santykinai absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu privalo remtis skundą

¹ Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II ir III dalys. – Vilnius: Justitia, 2005. T.2. P.441. (360 str. komentaras).

² Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2004. T.1. P.228. (87 str. komentaras).

paduodantis asmuo). Nepaisydamas *tantum devolutum quantum appellatum* principio, teismas tuo pat metu garantuoja viešojo intereso apsaugą.

IŠVADOS

1. Teismo sprendimas gali būti pripažintas neteisėtu ne tik neteisingai pritaikius materialinės teisės normas, bet ir dėl esminių civilinio proceso teisės normų pažeidimo (lot. *errum in procedendo*).
2. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 329 straipsnio 2 ir 3 dalyse įstatymų leidėjas įtvirtino konkrečius procesinius teisės pažeidimus, kurie įvardijami kaip absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai. Absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai tiek tarybinių laikų, tiek Nepriklausomos Lietuvos procesiniuose įstatymuose buvo ir yra reglamentuojami pateikiant jų baigtinį sąrašą, tuo patvirtinant išskirtinę jų teisinę prigimtį. Vienareikšmiškai pripažįstama, jog sąrašė įtvirtinti sprendimo negaliojimo pagrindai yra esminiai, grubūs proceso teisės pažeidimai, lemiantys svarbiausių procesinių principų pažeidimą. Įstatymų leidėjas keitė šių pagrindų sąrašą, bet didžioji dauguma iki šiol liko nepakitę.
3. Procesinės taisyklės, reglamentuojančios teismo sudėtį, jo kompetenciją, pareigas priimančią procesinį dokumentą byloje ir nagrinėjant bylą žodžiu, sprendžiant dėl pareikštų reikalavimų taip pat užtikrinančios asmens teisę į informaciją apie bylos nagrinėjimą bei teisę į tinkamą proceso kalbą, apima daugybę svarbių procesinių principų. Kai minėtų procesinių nuostatų teisme nesilaikoma, yra pažeidžiami esminiai principai: teisės būti išklausytam, procesinio lygiateisiškumo, tiesioginio dalyvavimo, žodiškumo, proceso kalbos, teismo nešališkumo, teisingumo ir kiti. Minėtų principų, kuriuos galima pripažinti, kaip teisės į tinkamą teismo procesą principo įgyvendinimo sąlygas, nesilaikymas įtakoja, jog tinkamas procesas pirmosios instancijos teisme nėra užtikrinamas.
4. Teismų praktikoje ir civilinio proceso doktrinoje išskiriami absoliutūs bei santykinai absoliutūs sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindai. Santykinai absoliutus negaliojimo pagrindas sukelia tuos pačius teisinius padarinius, kaip ir absoliutus negaliojimo pagrindas, kai juo apeliacinį ar kasacinį skundą grindžia asmuo, kuris pats nebuvo tinkamai informuotas apie bylos nagrinėjimo vietą bei laiką arba konkrečiai jo atžvilgiu pažeistas proceso kalbos principas.
5. Nustačius apeliacinės (ar kasacinės) instancijos teisme absoliučius sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindus, visiškai nėra reikšminga, ar būtent dėl šių grubių proceso teisės normų pažeidimų byla galėjo būti išspręsta neteisingai, nes šie pagrindai jau pagal savo

pubūdį lemia pirmosios (ar apeliacinės) instancijos teismo proceso ir sprendimo (nutarties) besąlyginį negaliojimą.

6. Kiekvienam byloje dalyvaujančiam asmeniui privalo būti užtikrinta teisė į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme. Aukštesnės instancijos teisme konstatavus bent vieną absoliutų sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindą, pirmosios instancijos procesas pripažįstamas niekiniu, kurį būtina kartoti tam, kad būtų atstatyta šalių teisė į tinkamą procesą, tuo pačiu ištaisant pirmosios instancijos teismo padarytas procesines klaidas.
7. Bylos nagrinėjimas neperžengiant skundu nustatytų ribų yra tiek apeliacinio, tiek kasacinio proceso principas (CPK 320, 353 straipsniai), tačiau civilinio proceso teisės doktrinoje yra pripažįstama, jog nė vieno principo negalima laikyti absoliučiu. Kadangi absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai reiškia esminių civilinio proceso principų pažeidimą, kurį sąlygoja teismo veiksmai, todėl viešasis interesas įpareigoja, kad apeliacinės bei kasacinės instancijos teismas tikrintų šių pagrindų buvimą savo iniciatyva (išskyrus santykinai absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus, kurių buvimą turi nurodyti pats apeliantas, kasatorius).
8. Apeliacinės ar kasacinės instancijos teismui nustatčius, jog žemesnės instancijos teismas pažeidė esmines civilinio proceso teisės nuostatas, įtvirtintas CPK 329 str. 2-3 dalyse, bylą visada privalo grąžinti pirmosios instancijos teismui (CPK 327 str. 1 d. 1 p. bei 360 str.). Ši teismo pareiga privalo būti vykdoma nepriklausomai nuo galimo galutinio sprendimo priėmimo užvilkinimo. Tik pakartojus procesą pirmosios instancijos teisme, bus garantuojama asmens teisė į bylos tinkamą nagrinėjimą pirmosios instancijos teisme, kas sąlygoja teisės į tinkamą teisminę gynybą užtikrinimą.

LIERATŪROS SĄRAŠAS

NORMINIAI AKTAI

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992 spalio 25 d.// Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija// Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-98.
3. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas// Valstybės žinios. 2002, Nr.77-3288.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, 1964 m. liepos 7 d.// Žinios. 1964, Nr. 19-139 (įsigaliojo nuo 1965 m. sausio 1 d.).
5. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo“, Nr. I-636, 1994 m. lapkričio 8 d.// Valstybės žinios. 1994, Nr. 93-1809.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, Nr. I-1445, 1996 m. liepos 9 d.// Valstybės žinios. 1996, Nr. 67-1606.
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 58, 128, 181, 182, 184, 245, 334, 450 straipsnių pakeitimo bei papildymo įstatymas, Nr. VIII- 348, 1997 m. birželio 30 d.// Valstybės žinios. 1997, Nr. 66-1613.
8. Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-308.
9. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas, Nr. VIII-959, 1998 m. gruodžio 10 d.// Žinios. 1998, Nr. 12-3106 (įsigaliojo nuo 1999 m. sausio 1 d.).
10. Lietuvos Respublikos administracinių teismų įsteigimo įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-309.
11. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymas, Nr. IX-732, 2002 m. sausio 24 d.// Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649.
12. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743// Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340 (įsigaliojo nuo 2003 m. sausio 1 d.).
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. vasario 5 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255 straipsnio 4 ir 5 dalių, 256 straipsnio 4

dalis, 260 straipsnio 4 dalies, 280 straipsnio 1, 2 ir 6 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai. //Žinios. 1999, Nr. 15-40.

14. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 1996 m. vasario 5 d potvarkis Nr. 30 “Dėl darbo grupės Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso projektui parengti”; <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=24287&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2005-05-11.
15. Estijos civilinio proceso kodeksas. <http://icpo-vad.tripod.com/civpren.html>; prisijungimo laikas: 2005 08 20.

NORMINIŲ AKTŲ PROJEKTAI, JŲ SVARSTYMO MEDŽIAGA

16. Teisingumo ministerijos aiškinamasis raštas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I –III dalių projektui (Nr. IXP – 926), 2001 m. rugpjūčio 13 d.; <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=147584&Condition2=civilinio%20proceso%20kodekso%20projekta>s; prisijungimo laikas: 2005-09-16.
17. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada „Dėl Civilinio proceso kodekso I-III dalių projekto“ (Nr. IXP-926(2)), 2002 m. sausio 16 d. <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=158167&Condition2=civilinio%20proceso%20kodekso%20projekta>s; prisijungimo laikas: 2005-09-16.

EUROPOS TARYBOS MINISTRŲ KOMITETO REKOMENDACIJOS

18. Recommendation No. R (81) 7 “On measures facilitating access to justice”. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 14 May 1981. <https://wcm.coe.int/rsi/CM/index.jsp>; prisijungimo laikas: 2005-05-25.
19. Recommendation No. R (84) 5 „On the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice“. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 28 February 1984. <https://wcm.coe.int/rsi/CM/index.jsp>; prisijungimo laikas: 2005-05-25.
20. Recommendation No. R (95) 5 Concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases. Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 7 February 1995. <https://wcm.coe.int/rsi/CM/index.jsp>; prisijungimo laikas: 2005-09-08.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

21. Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui// Teisė. 2002, Nr. 43.
22. Ambrasaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės Civilinio proceso kodekso naujovės// Jurisprudencija. 2003, Nr. 37(29).
23. Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai// Teisė. 2003, Nr. 46.
24. Andrews N. Principles of civil procedure. – London: Sweet & Maxwell, 1994.
25. Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. I dalis. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2004.T.1.
26. Autorių kolektyvas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. II ir III dalys. – Vilnius: Justitia, 2005. T. 2.
27. Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. - Vilnius: Pradai, 1997.
28. Civilinės teisenos įstatymas su visais pakeitimais ir papildymais ir su vyr. Tribunolo bei rusų senato aiškinimais/ red. Č. Butkys. – Kaunas: Gutmano knygynas, 1938.
29. Driukas A. Kasacinio proceso reglamentavimas naujajame civilinio proceso kodekse// Jurisprudencija. 2002, Nr. 28 (20).
30. Due process of law: procedural and substantive issues.// <http://faculty.ncwc.edu/mstevens/410/410lect06.htm>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
31. Hart H. L. A. Teisės samprata. – Vilnius, 1997.
32. International encyclopedia of comparative law. Civil procedure. Volume XVI, CH. 8., 1982.
33. Jočienė D., Čilinskas K. Žmogaus teisių apsaugos problemos tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisėje. – Vilnius. 2004.
34. Krivka E. Viešojo intereso apsauga naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse// Jurisprudencija. 2003, Nr. 37(29).
35. Krivka E. Res judicato principo įgyvendinimo grupės ieškinių procese problemos// Jurisprudencija. 2004, Nr. 53(45).
36. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2003.T.1.
37. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. – Vilnius: Justitia, 2005. T.2.
38. Mikelėnas V. Naujo Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso rengimo problemos// Teisė. 1993, Nr. 27.

39. Mikelėnas V. Civilinio procesas. I dalis. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius: Justitia, 1997.
40. Mikelėnas V. Civilinio procesas. II dalis. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. – Vilnius: Justitia, 1997.
41. Mikelėnas V. Qua vadis? Arba eksperimentuojama toliau// Justitia. 1998, Nr. 6.
42. Mikelėnas V. Qua vadis? Arba eksperimentuojama toliau// Justitia. 1999, Nr. 2, 4, 5-6.
43. Mikelėnas V. Civilinio proceso teisės novelos ir jų taikymo problemos// Teisės problemos. 1999, Nr. 4.
44. Mikelėnas V. Civilinio proceso teisės vienodinimas bei derinimas ir naujasis Lietuvos Civilinio proceso kodeksas// Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20).
45. Nekrošius V. Teisingo sprendimo sąvoka civilinio proceso mokyklose// Teisės problemos. 1997, Nr.2.
46. Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002.
47. Nekrošius V. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso klausimai// Teisė. 2002, Nr. 43.
48. Nekrošius V. Francas Kleinas apie civilinio proceso tikslus ir principus bei jų įgyvendinimo metodus// Teisė. 1999, Nr. 26.
49. P. van Dijk, G.J.H. van Hoof. Theory and Practice of the European Convention on Human Rights. Second edition. – Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers Deventer, 1990.
50. Radilienė I. Ar dispozityvumo principas turi absoliutų pobūdį civilinio proceso teisėje?// Teisės apžvalga. 2000, Nr. 4.
51. Tarybinė civilinio proceso teisė. – Vilnius: Mintis, 1983.
52. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimo metodologija. - Vilnius: LTU leidybos centras, 2003.
53. Valančius V. Kai kurie civilinio proceso kodekso bruožai// Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20).
54. Valančius V. Naujojo civilinio proceso kodekso naujovės// Teisės problemos. 2003, Nr. 1.
55. Valančius V. Naujasis CPK – ar teisėjo darbas taps sudėtingesnis?// Jurisprudencija. 2003, Nr. 37(29).
56. Žeruolis J., Vitkevičius P., Gruodis M. ir kt. Lietuvos TSR Civilinio proceso kodekso komentaras. – Vilnius: Mintis, 1980.
57. Борисова Е.А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. – Москва: Городец, 2000.
58. Гражданский процесс: учебник. - Москва, 1993.

59. Гражданский процесс: учебник / Отв. Ред. Проф. В. В. Ярков. -3-е изд., перераб. и доп. – Москва: Издательство Бек, 2000.
60. Хрестоматия по гражданскому процессу. Учебное пособие. – Москва: Городец, 1996.

DISERTACIJOS

61. Ambrasaitė G. Apeliacija civiliniame procese. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė/ LTU. – V., 2004.
62. Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė/ VU. - V., 1996.

TEISMŲ PRAKTIKA

63. EŽTT 1968 m. birželio 27 d. sprendimas byloje F. Neumeister prieš Belgiją.
64. EŽTT 1975 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Golder prieš Jungtinę Karalystę.
65. EŽTT 1985 m. vasario 12 d. sprendimas byloje Colozza prieš Italiją.
66. EŽTT 2000 m. spalio 5 d. sprendimas byloje Aphen Üldözö-Heinek Szövetsege ir kiti prieš Vengriją.
67. LAT CBS teisėjų kolegijos 1997 m. birželio 18 d. nutartis civ. b. UAB "Bema" v. AB bankas "Hermis" ir kt., Nr. 3K-387/1997, kat. 5. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
68. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2000 m. sausio 19 d. nutartis civ. b. Firma "Rosete Pidal" v. Vilniaus apygardos teismas, Nr. 3K-7-19/2000, kat. 7. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
69. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 8 d. nutartis civ.b. A.Grubliauskienė v. S.Pašilienė ir kt., Nr. 3K-3-271/2000, kat. 35. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
70. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 3 d. nutartis civ.b. UAB "Pozicija" v. AB "Lietuvos draudimas", Nr. 3K-3-486/2000, kat. 43. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
71. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 10 d. nutartis civ. b. G.Gutauskienė v. R.Penelienė ir kt., Nr. 3K-3-522/2000, kat. 40. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.

72. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 6 d. nutartis civ. b. Lietuvos medžiotojų ir žvejų draugija v. LR Vyriausybė ir kt., Nr. 3K-3-782/2000, kat. 36. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
73. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 4 d. nutartis civ. b. AB „Žaliakalnio turgavietė“ v. A. Gaigalo įmonė „Ančiukas“, Nr. 3K-3-935/2000, kat. 36. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
74. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 11 d. nutartis civ. b. VSDFV Vilniaus skyrius v. AB "Žaliakalnio autotransportas", Nr.3K-3-978/2000, kat. 29. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
75. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 23 d. nutartis civ. b. O. Rėkaitienė v. Kauno miesto valdyba, Nr. 3K-3-1037/2000, kat. 36. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
76. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 30 d. nutartis civ. b. A.R. Barienė ir kt. v. O. Toleikienė ir kt., Nr. 3K-3-1109/2000, kat. 8. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
77. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 6 d. nutartis civ. b. A. Stankūnas v. B. Basalykas, Nr. 3K-3-1074/2000, kat. 7. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
78. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 4 d. nutartis civ. b. A.Ankudavičius ir kt. v. A.O.Ankudavičienė ir kt., Nr. 3K-3-1216, kat. 13. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
79. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 20 d. nutartis civ. b. D.Jarušaitienė v. Antstolių kontora prie Šiaulių miesto apylinkės teismo ir kt., Nr. 3k-3-1369/2000, kat. 42. <http://www.lat.litlex.lt/Nutartys/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
80. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 20 d. nutartis civ. b. Valstybinė draudimo priežiūros tarnyba v. UAB draudimo kompanija "Vicura", Nr. 3K-3-1380/2000, kat. 30. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
81. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 10 d. nutartis civ. b. D.Žemaičio įmonė v. V.Samolionytė, Nr. 3K-3-72/2001, kat. 115. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
82. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 17 d. nutartis civ. b. G.Morkūnienė v. L.Meškinienė, Nr. 3K-3-51/2001, kat. 25.3. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.

83. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 31 d. nutartis civ.b. S.Mačėnas v. S.Mačėnienė, Nr. 3K-3-114/2001, kat. 75. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
84. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis civ. b. AB „Rimeda“ v. A. Martinkėno individuali įmonė, Nr. 3K-3-210/2001, kat. 22.2, 107.1, 115. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
85. CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 28 d. nutartis civ. b. L.Karaliūtė v. UAB "Abigus", Nr. 3K-3-328/2001, kat. 16.9. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
86. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 16 d. nutartis civ. b. R. V. Vėjalis v. Panevėžio apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-518/2001, kat. 85.2. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
87. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 8 d. nutartis civ. b. VšĮ „Vilniaus greitosios pagalbos universitetinė ligoninė“ v. Lietuvos medikų profesinė sąjunga, Nr. 3K-3-881/2001, kat. 10. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
88. LAT CBS teisėjų kolegija 2001 m. spalio 24 d. nutartyje civ.b. G.Kikalienė v. AB "Turto bankas", Nr. 3K-3-999, kat. 84, 87.1, 115, 117. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
89. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 28 d. nutartis civ. b. R.Ledovskaja v. T.Kiungas, Nr. 3K-3-1223/2001, kat. 84. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
90. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 19 d. nutartis civ. b. D.Kalėdienė v. G.Grigoras Nr. 3K-3-1379/2001, kat. 15.2.1.1; 16.5. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
91. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 16 d. nutartis civ. b. bendroji įmonė UAB „Vilbara“ v. AB „Achema“, Nr. 3K-3-74/2002, kat. 15.2.1.1;15.2.1.4;15.2.2.7;21.2.2.1;85.2. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
92. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 28 d. nutartis civ.b. K.Serbenta v. Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Nr. 3K-3-247/2002, kat. 20.6. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
93. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 20 d. nutartis civ.b. 305-oji DNSB "Bokštas" v. Vilniaus miesto valdyba, Nr. 3K-3-512/2002, kat.15.2.1.1.;15.2.1.2.;21.2.2.9.;21.4. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.

94. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 25 d. nutartis civ.b. K.Kumpinas v. D.Markauskienė, Nr. 3K-3-489/2002, kat. 98. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
95. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 26 d. nutartis civ. b. Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. UAB "Vilniaus koncertų ir sporto rūmai", Nr. 3K-3-1144/2002, kat. 85.2. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
96. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 23 d. nutartis civ.b. UAB "TGK Statyba" v. G.Gorochovas, Nr. 3K-3-1587/2002, kat. 40.6. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
97. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 22 d. nutartis civ. b. AB "Šiaulių bankas" v. M.Stankevičius, Nr. 3K-3-117/2003, kat. 85.2.;116;117. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
98. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 27 d. nutartis civ.b. G.Tobolova v. UAB "Elektros tinklai", Nr. 3K-3-119/2003, kat. 39.6.2.2. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
99. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis civ. b. S.Adomaitis v. AB "Mažeikių nafta", Nr. 3K-3-650/2003, kat. 39.6.2.2 <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
100. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 9 d. nutartis civ. b. VĮ Valstybės turto fondas v. UAB "Raseinių žuvininkystė", Nr. 3K-3-682/2003, kat. 85.2; 120. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
101. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 16 d. nutartis civ. b. N.Vilbik v. VĮ "Lietuvos paštas", Nr. 3K-3-697/2003, kat. 119. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
102. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 17 d. nutartis civ.b. D.Šlekonienė v. J.Bargavanskienė, Nr. 3K-3-832/2003, kat. 30.3; 115. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
103. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 13 d. nutartis civ. b. R.Vaišvila v. UAB "Aukštikalnių sodai", Nr. 3K-3-1034/2003, kat. 25.8.2., 45.7. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
104. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 20 d. nutartis civ. b. A. Nemeika v. AB „Antrimeta“, Nr. 3K-3-985/2003, kat.115. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.

105. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 17 d. nutartis civ. b. LUAB "Linova" v. D.Pauliukevičienė, Nr. 3K-3-36/2004, kat. 15.2.1.3; 47.3; 94.2. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
106. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 26 d. nutartis civ.b. J.Švenčionienė v. V.Švenčionis, Nr. 3K-3-296/2004, kat. 69.7.; 98. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
107. CBS teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 9 d. nutartis civ. b. Jono Gasiuno II v. UAB "SBA Transekspedicija", Nr. 3K-3-328/2004, kat. 31.5; 39.6.1; 54. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
108. Specialios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo 2004 m. rugsėjo 3 d. nutartis Nr.TK-2004-62. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
109. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis civ. b. UAB "Legela" v. Kauno teritorinė muitinė, Nr. 3K-3-444/2004, kat. 85.2. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
110. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 13 d. nutartis civ. b. V.Pancerienė v. Kauno miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-544/2004, kat. 108.9; 118. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
111. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis civ.b. R.V.Budreika v. Kauno apskrities viršininko administracija, Nr. 3K-3-557/2004, kat. 25.6.1;108.6. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
112. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 1 d. nutartis civ.b. UAB "Boslita ir Ko" v. UAB "Itaina" (buv. UAB "Italiana International"), Nr. 3K-3-654/2004, kat. 85.2. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
113. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 9 d. nutartis civ. b. AB "Dainava" v. H.Hensel & C.Montensen Mantel Kostume Kleider GmbH atstovas advokatas S.Katauskas, Nr. 3K-7-560/2004, kat. 39.6.1; 47.1; 125.6. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
114. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 24 d. nutartis civ. b. UAB "Jubera" v. Lietuvos vaikų ir jaunimo centras, Nr. 3K-3-6/2005, kat. 121.19.5. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
115. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 7 d. nutartis civ. b. V. Baltakio II v. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, Nr. 3K-3-169/2005, kat. 121.1; 121.21. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.

116. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 16 d. nutartis civ. b. A.Džiuvienė v. Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija, Nr. 3K-3-152/2005, kat. 44.5.2.5. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
117. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 23 d. nutartis civ.b. L.Unikauskienė v. Senamiesčio seniunija, Nr. 3K-3-188/2005, kat.124.2.7; 124.3. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
118. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis civ.b. UAB "Giedra" v. R.Petraitis, Nr. 3K-3-228/2005, kat. 104.10; 112; 121.19.8. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
119. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 25 d. nutartis civ. b. AB „Vakarų skirstomieji tinklai“ Šiaulių elektros tinklai v. DNSB Tilžės g. 28, Nr. 3K-3-239/2005, kat. 27.3.1.10; 42.2; 45.5 <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
120. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis civ.b. L.Sosnovskaja v. E.Duchnovič, Nr. 3K-3-355/2005, kat. 123.2105; 21.4.1.4; 114.11. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
121. LAT 2005 m. rugsėjo 10 d. apžvalga įstatymų, nustatančių teismo sprendimo priėmimo ir išdėstymo tvarką, taikymas teismų praktikoje Nr. A2-7. <http://ovada.tic.lt/lat/nutartis.aspx?id=26689>; prisijungimo laikas: 2005-09-10.
122. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 17 d. nutartis civ.b. AB „Vievio paukštynas“ v. UAB „Kavarsko sakalas“, Nr. 3K-3-480/2005, kat. 124.1. <http://ovada.tic.lt/lat/>; prisijungimo laikas: 2005-05-10.
123. Lietuvos apeliacinio teismo 2003 m. balandžio 3 d. nutartis civ. b. Nr. 2-144/2003.

SANTRAUKA

Teismas, nagrinėdamas civilinę bylą, privalo užtikrinti ne tik materialinių, bet ir procesinių teisės normų tinkamą taikymą. Lietuvoje jau 1964 m. procesiniame įstatyme išskirtinai buvo įtvirtinti civilinio proceso pažeidimai, kurie visada lemdavo teismo proceso ir priimto sprendimo absoliutų negaliojimą. Dabar Lietuvoje galiojančio Civilinio proceso kodekso 329 straipsnio antroje ir trečioje dalyse šie procesiniai pažeidimai įtvirtinti baigtiniu sąrašu, kuriame išskiriami absoliutūs bei santykinai absoliutūs negaliojimo pagrindai. Apeliacinės (ar kasacinės) instancijos teismui, konstatavus šiuos pažeidimus, visiškai nėra reikšminga, ar būtent dėl šių grubių proceso teisės normų pažeidimų byla galėjo būti išspręsta neteislingai. Bent vieno pagrindo nustatymas byloje liudija, jog buvo pažeisti esminiai civilinio proceso principai bei procesas pirmosios instancijos teisme nebuvo tinkamas. Siekiant atstatyti pažeistą byloje dalyvaujančio asmens teisę į tinkamą pirmosios instancijos teismo procesą, teismo sprendimas naikinamas ir byla grąžinama pirmosios instancijos. Absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai yra viena iš nedaugelio išimčių, kai apeliacinės ar kasacinės instancijos teismas nėra saistomas skundo ribomis ir privalo į juos atsižvelgti nepriklausomai nuo šalių valios, išskyrus santykinai absoliutų negaliojimo pagrindą, kurį privalo nurodyti skundą paduodantis asmuo.

SUMMARY

Hearing a civil case court must ensure due application not only of material, but also of procedural rules of law. The infringements of civil procedure were already defined in the procedural law of 1964 in Lithuania. They always used to determine the absolute nullity of legal proceedings and decreed judgement. Currently these procedural breaches are regulated in final enumeration of the second and third parts of 329 article of valid civil procedure Lithuanian code. The absolute and comparative absolute bases of nullity are distinguished in it. When the court of appeal or cassation instance states the previously mentioned breaches, it is absolutely not important whether because of these rough breaches of procedural law rules or not the case could be decided wrongly. At least one in the case stated basis made by court means that essential principles of civil procedure were infringed and the process of the first instance court was not due. The higher instance court trying to renew the infringed right to due process of law of the case participant reverses the judgement and reinstates the case to rehear. Absolute bases of the judgement nullity are one of the few exceptions when the court of appeal or cassation instance is not bounded by limits of complaint and must take into account irrespective of the will of parties, except for the relative absolute basis, which must be alleged by complainant.

Lentelė Nr. 1

ABSOLIUCIŲ SPRENDIMO NEGALIOJIMO PAGRINDŲ
REGLAMENTAVIMO KAITA

ABSOLIUTŲ NEGALIOJIMO PAGRINDAI	1964 07 07 LR TSRS CPK	1994 11 08 pataisa	1996 07 09 pataisa	1997 06 30 pataisa	1998 12 10 pataisa	2002 02 28 Galiojantis LR CPK
Neteisėta teismo sudėtis	+	+	+	+	+	+
Nuspręsta dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų	+	+	+	+	+	+
Sprendimą priėmė ne tas teisėjas, kuris nagrinėjo bylą	+	+	+	+	+	+
Sprendimas be motyvų (sutrumpintų motyvų)					+	+
Nėra posėdžio protokolo	+	+	+	+	+	+
Pažeistos rūšinio, išimtinio teisingumo taisyklės					+ funkcinio teisingumo taisyklės pažeidimas	+
Išsprendė ne visus pareikštus reikalavimus ir bylos negalima išskirti						+
Byla buvo išnagrinėta, kai nebuvo nors vieno iš bylos dalyvių, kuriam nebuvo tinkamai pranešta	+	+	+	+	+ Santykinai absoliutus pagrindas	+ Santykinai absoliutus pagrindas
Pažeistos proceso kalbos taisyklės	+	+	+	+	+ Santykinai absoliutus pagrindas	+ Santykinai absoliutus pagrindas
Pažeistos teisėjų pasitarimo slaptumo taisyklės	+	+	+	+	+	
Sprendimo nepasirašė teisėjas(-ai) arba pasirašė ne tas (tie), kurie nurodyti sprendime	+	+	+	+	+	

